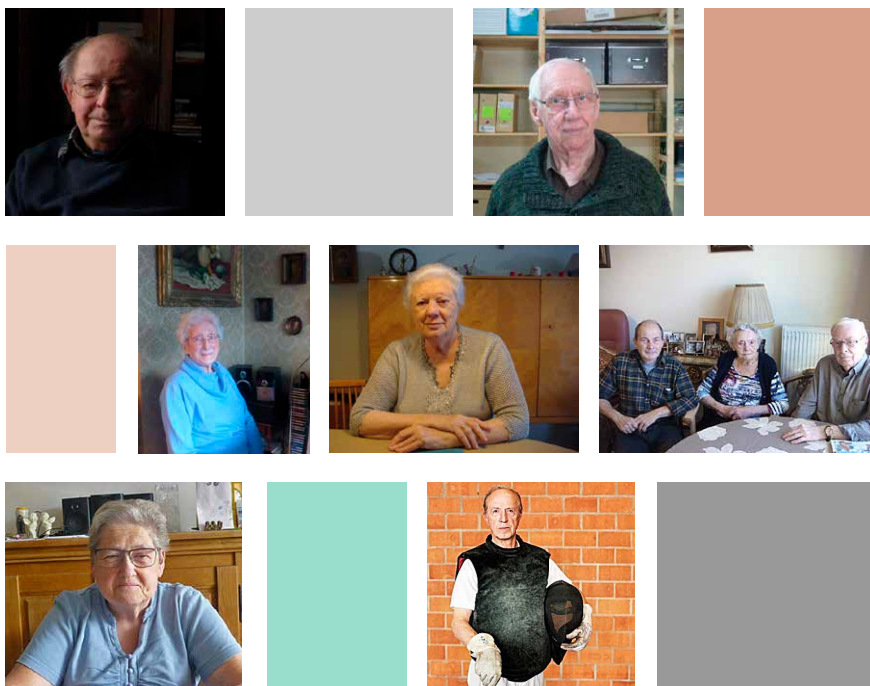

REMINISCENTIEPROJECT

DISTRICT BERCHEM 2016 - 2017

DE KLEINE EXPEDITIE VZW

In opdracht van
het DISTRICT BERCHEM

Inhoud

.....

Voorwoord	4
Interview met <i>Greta Goemans</i>	5
Interview met <i>Jeanine Opstaël</i>	8
Interview met <i>Jerzy Wezowski</i>	11
Interview met <i>Marie van den Ouden</i>	14
Interview met <i>Marie-Josée Heyvaert, Ludo en Patrick De Clerck</i> ...	16
Interview met <i>Nelly Burman</i>	20
Interview met <i>Paul Zwysen</i>	22
Interview met <i>René Bossaerts</i>	25
Interview met <i>Mevrouw Renée Suerickx-Demarbaix</i>	30
Interview met <i>Rik Van den Borre</i>	33
Interview met <i>Walter Gysen</i>	35
Interview met <i>Wiske Moerenhout</i>	39
Colofon	44

Voorwoord

.....

De kleine expeditie trok op onderzoek uit... naar het verleden van Berchem.

Hun opdracht? Interview getuigen. Concentreer je op het Berchem van voor de fusie, ruwweg van de tweede wereldoorlog tot 1983 dus. De zoektocht was niet makkelijk, niet iedereen wou zich laten interviewen. Toch slaagde ze er in 12 getuigen te verzamelen.

Ze noteerden de antwoorden onversneden, zonder verificatie achteraf. Vooral als citaten, of om een tijdsbeeld te scheppen is dit werkstuk erg nuttig. Concrete feiten kan je soms best even controleren, best ook andere bronnen raadplegen. Zoals steeds gaat het over een tijdsdocument, de herinneringen van deze personen.

We hopen dat deze bundel een nuttig achtergrondwerk levert voor de toekomst. Bronmateriaal, basisonderzoek, waar een zo groot tekort aan is. Dit werkstuk verschijnt nu op de website, en staat vrij te gebruiken mits bronvermelding.

Dat de timing cruciaal was, wordt geïllustreerd door het interview van mevrouw Suerinckx, laatste burgemeester van Berchem. Ze overleed een goede maand na haar interview.

Bedankt medewerkers district en ccbe, mensen die mee zochten op de zoektocht, en bovenal de Kleine Expeditie en de mensen die zich lieten interviewen. Maar ook u die dit leest, maak er gebruik van. Leer iets bij over de geschiedenis van Berchem. Gebruik de teksten. Door er over te vertellen, het te gebruiken bij andere teksten, wandelingen, enzovoort ... Herinneren staat voor weer inneren, opnieuw innemen. Niet enkel onze getuigen, maar ook u nu als lezer neemt dit in uw geheugen op. Zo zijn deze gedachten, deze herinneringen weer even veilig. Verba Volant, scripta manent.

*Edwin De Cleyn
Districtsschepen voor erfgoed Berchem
September 2017*

Vooraf: Greta Goemans is in 1941 in Berchem geboren. Ze bracht haar kinderjaren, tot 1954, door in de Statiestraat. Haar vader was daar huisarts. Greta heeft van 1954 tot 1978 in Deurne en Borgerhout gewoond.

Vanaf 1978 woonde zij opnieuw in Berchem, tot 2004 in de Jan Moorkensstraat en nadien in de Marcello Burtinlaan aan de Brilschans. Sinds kort woont zij in de Kemmelbergstraat. Greta heeft heel haar professioneel leven lesgegeven in de Heilige Familie. Zij heeft drie kinderen en is momenteel actief in de culturele raad en in het Davidsfonds.

Uit de periode waarin Greta in de Statiestraat woonde (tot haar 13 jaar) heeft zij volgende herinneringen:

- Door een bominslag in 1944 werd de school van sint-Joanna, gelegen aan de Ferdinand Coosemansstraat, zwaar getroffen. Van de 30 zusters zijn er toen ongeveer 20 gestorven. Het district heeft een herdenkingsmonument opgericht aan de KBC van de grote Steenweg. De Ferdinand Coosemansstraat werd voordien de Bakkerstraat genoemd. Het is niet duidelijk of deze naamswijziging iets te maken heeft met de bominslag. Er was nog een tweede straat die van naam veranderde, namelijk de Poortstraat werd de Willem Van Laarstraat. De gemeentelijke bibliotheek noemt nog wel de Poort.
- In het vierde studiejaar was er sprake van een grootse sportmanifestatie: het feest van de 20.000. Greta kan zich over deze manifestatie verder niets meer herinneren. Als je dit googelt kom je op het volgende: een klein tipje van de sluier: Het boek Antwerpen 1860-1960 spreekt op pagina 211 over een aantal feesten, ingericht door het Comité tot Bescherming van het Katholiek Onderwijs (Cobesco). Het boek vermeldt 3 “feesten der 20 000” in 1949, 1951 en 1954 (dit laatste ter gelegenheid van het 75 jarig bestaan der katholieke scholen) en 1 “feest der 30 000”. Allen werden blijkbaar ingericht in het Antwerp stadion te Deurne.
- In de Statiestraat was in die tijd sprake van beurtelings parkeren. Elke dag moest men aan de andere kant van de straat parkeren.
- Greta ging al vanaf de lagere school naar de Heilige Familie. De weg naar school liep door de poorten van de kazerne, via ‘de Asseweg’, een pad in het verlengde van de Villegasstraat, dat uitkwam aan de Polygoonstraat, aan de Brilschans. ’s Middags en ’s avonds werden de leerlingen van de H. Familie die in Oud-Berchem woonden met een rij begeleid tot aan de Villegasstraat. De begeleiding gebeurde door een zuster en een leerling van het laatste jaar. De zusters mochten immers niet alleen de school of het klooster verlaten. Vanuit de Heilige Familie liep er richting Mortsel, Gevaert, ‘de dreef’, een geliefkoosde plek voor koppeltjes.
- Aan het water van de Brilschans werd gezwommen. In de jaren ‘50 stonden er zelfs kleedhokjes.
- Tussen de vesten en de Brilschans was er nog een uitgestrekt weideland. Hier liepen de koeien van de melkboer ‘Vissers’. Thuis had de familie Goemans nog een andere melkboer. Die kwam met een ‘porteur’.

De Heilige Familie of ‘la Sainte Famille’

De Heilige familie is een katholieke meisjesschool die in 1905 opgestart is in de Sint Hubertusstraat en aan het Van Hombeeckplein. Een locatie die nadien is overgenomen door het Stanislascollege. De school is in 1925 verhuisd naar de Jan Moorkensstraat. In de annalen is er sprake van leerlingen die in een lange rij over de vesten allerlei delicate voorwerpen (opgezette dieren..) naar de nieuwe school verhuisden.

De Heilige Familie was een school die koos voor een familiale, elitaire sfeer. De voertaal was Frans. Om te worden aanvaard als leerling moest je aanbevelingen hebben. De school had ook een klein internaat, waar vooral kinderen van winkeliers verbleven. Illustratief voor de familiale sfeer was het organiseren een ‘souper caché’, waarbij de boterhammen voor de kinderen in de tuin verstoppt werden en er in feite een soort picknick werd georganiseerd.

Tot 1955 bestond er in de school een Franstalige afdeling moderne humaniora.

De school rekruteerde uit een Franstalig publiek, niet alleen uit Berchem, maar ook uit meer zuidelijke gemeenten, Mortsel, Hove, Boechout tot en met Lier. In een bepaalde periode maakte de bus van Lier zelfs een omweg langs de school om kinderen af te zetten. De grote Steenweg was bij de rekrutering een belangrijke barrière.

Greta is in 1999 op pensioen gegaan. Op dat moment zaten er drie Marokkaanse meisjes in haar klassen. Ondertussen tellen de klassen van haar dochter, die les geeft in het lager onderwijs van de H. Familie, 12 nationaliteiten. De meerderheid van de leerlingen heeft een allochtone afkomst. In tegenstelling tot vroeger is nu 'Pulhof' (de blauwe school) de meer elitaire school geworden.

De Wezenberg

De Wezenberg is grondgebied van het district Antwerpen. Het was een kunstmatige zandberg, die door moto's gebruikt werd als oefenterrein. In de buurt van de Wezenberg was er vroeger ook een landingsplaats voor helikopters.

Vijf cinema's.

Berchem telde vroeger vijf cinema's: de Palace aan de Grote Steenweg (nu veilinghuis Campo), de Corso in de Driekoningenstraat (waar nu het CCB staat), de Leeuw in de Driekoningenstraat (nu schoenwinkel), Flora in de Put en een cinema op de Diksmuidelaan.

Tuinwijk Groenenhoek.

In de buurt tussen de twee spoorwegen en in de Groenenhoek zelf had de trein- of trammaatschappij een groot aantal sociale woningen voor het eigen personeel.

Onderwijs in Berchem.

In de jaren '60 telde Berchem een groot aantal 'middelbare' scholen.

- Twee technische scholen voor meisjes, Sint-Joanna (Ferdinand Coosemanstraat) in Oud-Berchem en Sint-Theresia in de Diksmuidelaan (nu Steinerschool) met ook richtingen beroepsonderwijs.
- Het Stanislascollege voor jongens.
- Het atheneum.
- De Heilige Familie (de 'bruin' school).
- Onze-Lieve-Vrouw-Pulhof (de 'blauwe' school).

Ondertussen zijn heel wat scholen in 3 fasen gefuseerd

- Fusie van Sint-Joanna met Sint-Theresia.
- Fusie van Stanislas met het Heilig Hart (Sacre Coeur).
- Fusie van de eerste twee met de Heilige Familie onder de nieuwe naam Sint-Willebrord-H.Familie.

Bedrijfsleven in Berchem

Vooraf winkels en bedrijven uit Oud-Berchem zijn in het geheugen blijven hangen:

- Wasserij Goossens: je kon kiezen tussen een wasvrouw, die uw was deed, of de zelfwasserij.
- Atea: belangrijkste industriële bedrijvigheid in Berchem (verhuisd naar Herentals).
- Koperslager op de Grote Steenweg.
- Alfons van Brussel, 'Alles voor bureel' in de Statiestraat.
- Pelshandel in de Statiestraat.
- Privébibliotheek in Statiestraat (naast parochiale en gemeentelijke bibliotheek).
- Schoenwinkels Vollebergh en De Schepper (momenteel enig overblijvende oorspronkelijke winkel) in de Driekoningenstraat.
- Lederhandel/ fotografie in de Statiestraat.
- Stoeltjeszetster, Eleonore, in de Sint-Hubertuskerk kerk (leefde van het stoelgeld)

Gerda stipt wel aan dat de middenstand in de buurt van de Jan Moorkensstraat praktisch volledig verdwenen is (slager, groentewinkel...).

Klinieken

- Sint-Maria, oorspronkelijk algemeen ziekenhuis met materniteit, momenteel RVT.
- Instituut Bunge, oorspronkelijk privékliniek (neurologie en erfelijkheid) dat nadien

gedeeltelijk overgenomen werd door het UZA als 'Centrum voor Medische Genetica'. Het gebouw werd eerst overgenomen door het atheneum (Middenschool) en nadien door Fabrimetal (congrescentrum en vormingscentrum).

Vaste waarden in Berchem.

- 'De groten trek', de jaarlijkse voettocht van Willibrordus naar Scherpenheuvel, die in 2017 nog steeds georganiseerd wordt.
- De kerststallentoonstelling die sinds 1987 jaarlijks in de kerk van Willibrordus georganiseerd wordt.
- De beuk aan de Willibrorduskerk die al 500 jaar oud is.
- De braderij van de Driekoningenstraat is nog steeds levendig, maar vroeger duurde de braderij wel 14 dagen.
- Berchem heeft als bijnaam het 'slijkdorp' en heeft een eigen reus: 'Tuur de slijkschepper'.
- De gemeentelijke 11 novemberstoet, van de Willibrorduskerk naar het monument. (wapenstilstand, slachtoffers WOI) van de Koninklijkelaan.

Openbaar vervoer

- Vroeger was aan Berchem station het eindpunt van tram 9. Die tram is later vervangen door een bus.
- Het openbaar vervoer is uit de buurt van de Veldekens verdwenen.

Jeugdbeweging

In de meeste parochies was er een uitgebreid aanbod jeugdbewegingen. Zo waren er vroeger in de Sint-Hubertusparochie: Kajotters, Chiro en Scouts.

Publieke baden

Op twee plaatsen kon het publiek beroep doen op een badinstelling: Callenstraat (oud Berchem) en Bikschotelaan (Groenenhoek).

Processies

Gerda heeft nog herinneringen aan:

De parochies van Willibrordus en Hubertus hadden vroeger hun eigen processies.

Interview met **Jeanine Opstael**, Rode Kruislaan 4, app 1C, 2600 Berchem — 7/6/2017

Interview en verslag: Jan Vos

Situering

Jeanine Opstael is een geboren en getogen Berchemenaar. Zij is van 1948 (69 jaar oud) en is enig kind. De eerste twaalf jaar van haar leven woonde zij in de Uitbreidingstraat 655, vlakbij de vroegere Gasketels. Haar vader was politieagent in Berchem. Haar moeder was huisvrouw, maar is wel een tijd huisbewaarder/conciërge geweest in een privérusthuis in de Cogels-Osylei. Het was een klein rusthuis met 15 kamers en 35 bewoners. Na twaalf jaar is het gezin verhuisd naar de Klerkenstraat (omgeving Diksmuidelaan, vliegveld). Nadien is het gezin, hoofdzakelijk binnen Oud-Berchem, nog meerdere keren verhuisd.

Jeanine is tot haar 23 jaar thuis gebleven. Eerst is ze alleen gaan wonen in de De Wittestraat. Nadien is ze getrouwd met een politieagent en gaan wonen

in de Jan Breydelstraat. Jeanine is twintig jaar geleden gescheiden en woont sindsdien bijna onafgebroken in de rode Kruislaan. Momenteel is ze ingeschreven voor een serviceflat. Jeanine heeft twee zonen en een kleindochter.

Scholing

Jeanine heeft de lagere school gevolgd in Maria Immaculata (grote Beerstraat) en de gemeenteschool van de Jozef Balstraat. Nadien is ze gestart met de opleiding kinderverzorgster in de Van Putlei. Tenslotte heeft ze de richting sociaal-technisch gevolgd in Sint Theresia (Diksmuidelaan, de huidige Es).

Professioneel

Jeanine is begonnen als onderhoudsmedewerker in het vroegere Maria Gasthuis (vroeger algemeen ziekenhuis, nu rusthuis). Nadien was ze hulpkokkin in rusthuis Sint Anna en het Gitschotelhof. Jeanine was actief als vakbondsafgevaardigde. Ze heeft verschillende actiepunten mee gerealiseerd. Zo heeft ze mee bekomen dat vrouwen en mannen dezelfde bonus ontvingen voor zondagwerk. Haar vakbondsengagement heeft haar wel niet geliefd gemaakt bij het beleid. Zo werd ze tegen haar wil verplaatst van tewerkstellingsplaats. Ze herinnert zich ook dat ze tijdens het werk haar voet had omgeslagen en dat de directie weigerde dit als werkongeval te beschouwen. Ze heeft hiervoor een brief naar de raad gestuurd en uiteindelijk gelijk gekregen. Uit de periode van het Maria Gasthuis herinnert ze zich nog een bizar voorval. Op een bepaald moment deed er zich onder het personeel een vreemde ziekte voor. Medewerkers kregen op een onverklaarbare manier krampen en allerlei spanningsverschijnselen. De dokter van het ziekenhuis sprak van het Ijslandsyndroom of een soort groepspsychose. Uiteindelijk kwam uit dat een verpleegster een medicament tegen psychose (aldol) in het eten deed. Dit heeft uitvoerig in de kranten gestaan. De betrokken verpleegster is natuurlijk ontslagen.

Eerste jeugdherinneringen

Het stuk van de Uitbreidingstraat, aan de Gasketels, was een buurt op zich. Toen woonden daar drie politieagenten van Berchem. De kinderen speelden er op staat, op de assen weg. De putten in de weg werden gevuld met de asse van de kolenkachels. Er werd ook veel gespeeld in de ruïnes van de gebombardeerde huizen.

Tegenover het huis lag een immens braakliggend terrein. In de loop der jaren kwamen daar de voetbalvelden van de MIVA (voorganger De Lijn). Er waren ook verschillende grote putten, kraters van de vliegende bommen.

De buurt van de gasketels behoorde tot de parochie van Sint-Norbertus (Zurenborg). Jeanine deed er zowel haar eerste als haar plechtige communie. Bij haar eerste communie werd zij naar

de kerk gebracht met de auto van de groenteboer. Voor haar plechtige communie heeft haar meter, die een haute couture naaister was, een speciaal kleding gemaakt, één voor de plechtigheid en een tweede voor de dag erna. Haar meter kwam hiervoor gedurende maanden elke week van Mortsels met de trein. Voor de plechtige communie moest ze de volledige catechismus van buiten leren en moest ze, zeker de laatste maanden voor het vormsel, alle dagen naar de mis. De concrete voorbereiding van de plechtige communie duurde twee jaar.

Sociaal leven

Jeanine heeft een groot deel van haar leven doorgebracht in de Groenenhoek. De Groenenhoek is een dorp op zich, waar er nog veel sociaal contact is. Jeanine is nu nog actief in OCRA, Ziekenzorg, Femma en de seniorenraad. Ze wordt sterk gewaardeerd voor haar kookkunsten. In vergelijking met andere parochies/buurtten hebben de klassieke verenigingen nog veel leden in de parochie van het H. Sacrament. OCRA telt bv. 300 leden en Ziekenzorg (Samana) 80 leden. Het verenigingsleven in Oud-Berchem, de Sint-Hubertusparochie, is veel beperkter. KAJ en Chiro bestaan al niet meer. De werking van KWB, Femma en OCRA staat er op een laag pitje. Dit heeft veel te maken met het groot aantal migranten en de vergrijzing in de buurt. De ouders van Jeanine waren vroeger in de parochie van Sint-Hubertus voor KWB en KAV nog wijkmeesters. Zelf is ze daar bij KAJ en Chiro geweest. Alhoewel Groenenhoek op zich een buurt is, gaan de mensen er toch naar Oud-Berchem om voor de winkels (en de markt) en voor ruimere manifestaties zoals de braderij.

Onderwijs

Vroeger was er veel meer keuzevrijheid. Het katholiek onderwijs was wel duurder. Scholen waren wel klassegebonden. De Heilige Familie, Pulhof, Sint-Stanislas waren elitescholen. Het atheneum van Berchem was volgens Jeanine geen Berchemse school, het recruteerde veel ruimer. Het gemeentelijk onderwijs, maar ook sommige katholiek scholen (bv Sint-Theresia), hadden een volks karakter.

Middenstand

Jeanine herinnert zich:

- Beenhouwerij Hoskens (Statiestraat)
- Beenhouwerij Scaldis (Drie Koningenstraat)
- Beenhouwerij Noppe (Statiestraat)
- De ouders van Peter van den Begin hadden in de Drie Koningenstraat een winkel met bloemen en lampaderkens. Vader van den Begin was in Berchem ook een bekend regisseur van het amateurtoneel.
- kiekepoelier Hendrickx (Statiestraat)
- Lombardo (Generaal Drubbelstraat)
- Galerij Drie koningen
- Sigarenwinkel Van de Perre
- Jef Sloef (nu Drie Koningenshoe)
- Plastic Schuller (mousse), vroeger cinema De Leeuw
- Berchems meubelpaleis
- cinema Corso (nu CC Berchem)
- Berchem Palace (nu Campo)
- Drogist het Zonneke
- Bakkerij Wellens
- Crèmerie José
- Crèmerie Van Canegem
- Radiodistributie: hier kon je vroeger abonneren op een beperkt radio-aanbod via een kabel. De installatie bestond uit een zwart bakelieten bakje met knop en een luidspreker. Deze radiodistributie was vroeger ruim verspreid en in feite een voorloper van de kabeldistributie.

Grotere bedrijven

Jeanine herinnert zich:

- de Gasmaatschappij: naast de bekende gasketels bevond zich de Gasmaatschappij. Bij het ruime publiek was deze plek bekend als de plaats waar je een boiler of gasconvector

kon huren. In de praktijk kon men die toestellen na een aantal jaren ook kopen. Vroeger hadden de mensen geen geld om dergelijke toestellen contant te kopen of was het een traditie om dergelijke toestellen te huren.

- EBES centrale Zurenborg
- ATEA
- Rubbens keukens
- Garage Van Hombeeckplein
- Minerva
- Toile cirée

Aanleg ring

Jeanine herinnert zich vooral de voorlopige bocht ter hoogte van de grote steenweg. Zij herinnert zich daarover nog twee anekdotes .

Haar vader, politieagent, sprak tegen de arbeiders regelmatig zijn verbazing uit over het weggooien van multiplex hout dat gebruikt werd voor betonbekistingen. Als antwoord hierop liet de betrokken aannemer een container afvalhout afzetten bij vader thuis. Dit hout is nog jaren gebruikt bij allerlei klussen.

Haar vader betrapte een jongen die reclame van panelen aftrok. Toen haar vader de jongen hierop aansprak en hem zijn paspoort vroeg scheurde de jongeman zijn paspoort in twee en volgde een gevecht in regel. Jeanines vader vroeg versterking maar werd nadien naar huis gestuurd met acht dagen ziekenverlof.

Amelinckxblokken en de Stekskendsreef

De politie noemde de Amelinckx blokken de plantawijk, de wijk waar mensen zich beter als de rest voelden, maar waar niets iets mocht kosten.

De Stekskendsreef was de plek waar de mensen 's zondags een wandelingetje gingen maken. De grootvader van Jeanine had in de buurt een akker (werk van den akker). Hij voorzag de hele familie van aardappelen.

Grote manifestaties

Vroeger duurde de braderij van Berchem een volledige week. Zaterdagavond was het confettiavond. De braderij werd opgeluisterd door de plaatselijke fanfares. In praktisch alle winkels kon je meedoen met een tombola. Bij 't Zonneke staken er dan stalen met shampoo in de enveloppes. De grootmoeder van Jeanine heeft ooit haar haar gewassen met zo'n staal, dat achteraf boenwas bleek te zijn. Dit leidde tot algemene hilariteit in de familie.

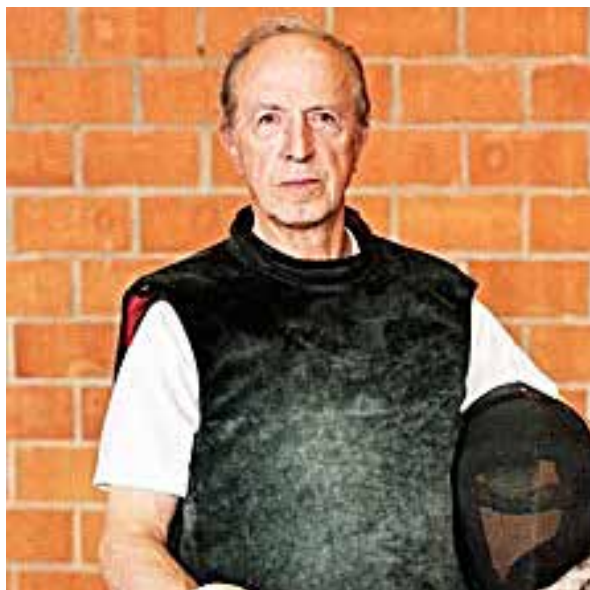
Crèmerie José serveerde met de braderij crème-glace met slagroom en een blauwe druif.

Een andere belangrijke manifestatie was de jaarlijkse marathon. Met de fusie is die marathon opgeslokt door Antwerpen.

de Fusie van Antwerpen

Jeanine herinnert zich dat de fusie bij OCMW Berchem voor het personeel tot gevolg had dat alle voordelen wegvielen en alle nadelen bleven. Zo werd men in Berchem betaald bij het begin van de maand. Na de fusie werd men op het einde van de maand betaald. Daarnaast werd bij de overgang naar het Zorgbedrijf alle overheidsstatuten afgeschaft.

Interview met Jerzy Wezowski

“Ik ben geboren in 1941 en groeide op in Warschau. Omdat mijn gezinssituatie niet zo gemakkelijk was én omdat Warschau er na de oorlog nog grotendeels verwoest bij lag, moest ik mijn geluk ergens anders gaan zoeken. Op de middelbare school raakte ik tijdens de sporturen door een initiatieles gefascineerd in schermen. Ik sloot me bij een schermclub aan en trainde drie keer per week. In de vakanties waren er sportkampen waar ik eveneens aan meedeed. Het communistische regime subsidieerde in die tijd alle sporten, waardoor die betaalbaar bleven. Alle schermbenodigdheden, zoals kleding, degens e.d., waren gratis. Nu is alles in Polen, net als hier in België, privaat.”

“Na mijn middelbare school ben ik Lichamelijke Opvoeding aan de Universiteit in Warschau gaan studeren. Tijdens mijn studie kreeg ik allerlei soorten sport, maar mijn focus bleef op schermen liggen. In mijn vrije tijd werkte ik als monitor bij de schermclub en deed ik mee aan competities. Na mijn studie (1965) stond ik voor de keuze: of een schermcarrière

uitbouwen of aan de slag als schermmeester. Ik koos voor het laatste omdat je als topsporter nooit weet hoe lang je carrière gaat duren. Ik ben begonnen als adjunct-assistent op de Universiteit en daarnaast werkte ik als coördinator bij de studenten-sportclub (AZS-AWF). Tussen 1965 en 1981 werd ik aangesteld als trainer van de nationale (Olympische) scherploeg. Om talenten al sneller op te sporen, organiseerde ik kleine toernooien. Het neerzetten van een goede prestatie wil namelijk nog niet zeggen dat je een topsporter zal zijn. Het neemt jaren van training in beslag om uiteindelijk aan de top te geraken en aan de wereldkampioenschappen mee te mogen doen. In 1970 richtte ik in Polen mijn eigen sportschool voor schermen op.”

“Als nationale ploeg mochten we in die jaren regelmatig aan competities buiten Polen deelnemen, waaronder Duitsland en België. In Duitsland ontmoette ik iemand van de schermclub in Brussel en Antwerpen, die ons vervolgens uitnodigde voor een toernooi in België. Nadien bleven we elkaar tegenkomen en ontstond er een wederzijdse uitwisseling. Zo volgden jongeren van 16 à 17 jaar in verschillende categorieën bij ons in Polen stages ter voorbereiding op de wereldkampioenschappen en vice versa. Vroeger waren Frankrijk, Duitsland, Hongarije, Italië en Polen dé landen die hoog scoorden met schermen. De laatste jaren zijn daar ook de Verenigde Staten en Korea bijgekomen. Veel Europese trainers zijn vertrokken om hun expertise, die ze in Europa hebben opgebouwd, in die landen in te zetten.”

“Af en toe kwamen er ook ouders mee en met sommigen bleef ik een nauw contact onderhouden. Aan één man in het bijzonder - Marc Joos om precies te zijn - heb ik veel te danken. Wij hebben elkaar leren kennen door een ongelukkig voorval met zijn zoon die tijdens de stages van een paard afviel. Gelukkig waren de gevolgen van de val niet zo erg. Ik heb de jongen toen naar het ziekenhuis gebracht en zijn vader kwam in allerijl naar Polen om zijn zoon bij te staan. Hij was mij zeer erkentelijk en achteraf groeide het contact uit tot een hechte vriendschap. Enkele jaren later, bij de geboorte van onze zoon, werd Marc de peter van onze zoon. Hij was eveneens aanwezig bij zijn doop. Omdat Marc twee zonen had die schermen én voorzitter was van de schermkring Cyrano bleven we elkaar zien bij verschillende (internationale) toernooien. Het was ook Marc Joos, die mij uiteindelijk naar België uitnodigde en me werk gaf in zijn firma en ik kreeg een contract bij een Antwerpse schermvereniging. Ik was namelijk bij de Olympische Spelen in Moskou (1980) zo moe en uitgeput dat ik mij voornam om het wat rustiger aan te doen. Marc Joos, die een goede positie bekleedde, bood mij een jaarcontract in België aan. Wij konden toentertijd wonen in een gemeubileerd appartement in de Isabellalei, vlak naast een schermzaal waar hij eigenaar van was. Ik heb in Polen verlof gevraagd voor één jaar en ben samen met mijn vrouw en zoon naar Antwerpen vertrokken.”

“Na dat jaar hing er een dreigende oorlogssfeer in Polen en was er de noodtoestand uitgeroepen. Mijn ouders leefden toen niet meer, maar in nauw overleg met de familie van mijn vrouw hebben we besloten om in België te blijven. En gelukkig verlengde Marc Joos mijn contract. Toen de situatie in 1989 veranderde, hadden we in principe terug kunnen gaan, maar omdat mijn zoon hier naar school ging en al goed Nederlands sprak, hebben we besloten om voorgoed te blijven. Bovendien was ik inmiddels ook, via de directrice van de basisschool van mijn zoon (Vita & Pax), begonnen als leraar lichamelijke opvoeding en sport op diezelfde school. Na een proefperiode van drie maanden kreeg ik een contract voor onbepaalde duur. Uiteindelijk heb ik daar 25 jaar gewerkt.”

“Het heeft bij elkaar vijf jaar geduurd vooraleer we een verblijfsvergunning hadden. In het begin ging het allemaal moeizaam en het bracht veel stress met zich mee. We hadden in plaats van een Belgische identiteitskaart een gele kaart die één jaar geldig was. Aan het eind van dat jaar moesten we naar de vreemdelingendienst om deze kaart te verlengen. Als onze (werk)papieren in orde waren, mochten we weer een jaar blijven. Op het moment dat ik trainer werd van de olympische ploeg heeft het Olympisch Comité voor mij geregeld dat ik uiteindelijk de Belgische nationaliteit kreeg. Toen de ouders van mijn vrouw nog leefden, gingen we meestal één keer per jaar naar Polen. Nu gaan we op vakantie nog wel eens de broer of zus van mijn vrouw bezoeken, maar dat is steeds minder, bovendien was het vroeger een stuk goedkoper dan nu.”

“Via Vita & Pax ben ik in contact gekomen met ouders wiens kinderen ik heb kunnen enthousiasmeren om naar Het Rooi te komen om schermles te nemen. Ik ben daar begonnen met vijf à zes leerlingen en al snel groeide het aantal uit tot 120 leerlingen. In het begin gaf ik een paar uur schermles per week. Vandaag de dag geef ik nog 16 uur les per week. De club had eerst nog geen naam, maar in samenspraak met de ouders van de jonge schermatleten werd besloten om de club ‘Schermacademie Wezowski’ (SAW) te noemen. Ik ben in de jaren ‘80 ook nog technisch directeur van de Vlaamse Schermschool (van BLOSO) geweest, maar dat hield ik slechts vijf jaar vol omdat het allemaal te veel werd naast mijn werk op de school en in Het Rooi.”

“Toen wij net in België woonden had ik door mijn werk weinig of geen tijd om goed Nederlands te leren. In tegenstelling tot mijn vrouw die zes jaar cursussen Nederlands en Engels heeft gevolgd. Omdat de voertaal tijdens internationale toernooien vaak Frans was, had ik in Polen wel al Frans geleerd. Hierdoor spreek ik die taal beter dan het Nederlands. Toen ik in Brussel de Belgische nationale ploeg trainde, kwam het Frans natuurlijk wel heel goed van pas. Ondanks het feit dat schermtermen meestal een Franse benaming hebben, gebruik ik nu in mijn lessen vooral Nederlandse termen. Soms speel ik er wat mee en wissel ik het Nederlands af met Franse termen.”

“Schermen is en blijft een vrij kostelijke sport in België, dat komt vooral doordat men zelf alles moet bekostigen: lidgeld, kleding en andere benodigdheden... Kinderen moeten hier al ouders of sponsors hebben die het materiaal kunnen betalen. En dat is lang niet voor iedereen weggelegd, helaas. Wij hebben wel een spaarpot van de club waardoor we schermmateriaal kunnen kopen voor nieuwe leden. Daardoor hoeft je in het eerste jaar niet te betalen voor het materiaal. Voor kinderen zijn de kosten in het begin nog te overzien. Pas als je daarna meedoet aan wedstrijden, worden de kosten hoger en zeker als de wedstrijden op verplaatsing doorgaan. De basisbenodigdheden bestaan onder andere uit een wapen (degen, floret of sabel), een masker, een vest en een schermbroek.”

“We zijn enorm veel mensen dankbaar die ons hebben geholpen bij de komst naar België. Om te beginnen heeft Marc Joos veel voor ons gedaan en geregeld om hier een nieuw bestaan op te bouwen. Daarnaast heb ik ook veel gehad aan de mensen die ik via de buitenlandse toernooien en uitwisselingen heb leren kennen en die mee de aanpassing naar een nieuw leven in een ander land hebben vergemakkelijkt. Ook in Nederland, waar ik in Rotterdam schermles gaf, ben ik gastvrij ontvangen. Ten slotte hebben de prefect en de directrice van Vita & Pax veel voor mijn vrouw en mij betekend. Ik heb daar als sportleraar kunnen werken en mijn vrouw werkt tot op de dag van vandaag bij de administratie van de school.”

“Ik heb na de Isabellalei altijd in Berchem gewoond, vlakbij Het Rooi. Eerst in de Kan. Peetersstraat, dan in de Frans Beckersstraat en momenteel in een appartement in de Frans De Manstraat. Ik herinner me nog goed dat er rondom het Stadion en het Sportcomplex alleen maar groene velden lagen en dat er nauwelijks of geen bebouwing was. Er waren enkel wat volkstuinen, die veelal door Marokkanen werden onderhouden. Er was ook nog een klein huisje dat zo'n 300 jaar geleden is gebouwd, vlakbij de Frans Beckersstraat.”

“Toen ik net bij Het Rooi begon, heb ik de eerste directeur van het Sportcentrum, Frans Swolfs, nog gekend. Daarna kwam Marc Delrue en ik ben ook regelmatig in contact met Lucie van Oers die als Sportantenne bij het Districtshuis Berchem werkt. Ik ben vereerd dat de Districtsschepen Edwin De Cleyn nog een schermtoernooi heeft bijgewoond en dat hij aanwezig was bij ons 50-jarig huwelijk in het Districtshuis.”

Interview met **Marie van den Ouden** — 25/4/2017
Interview: Jan Vos
.....

Situering

Maria van den Ouden is geboren in 1932, zij is momenteel 85 jaar. Zij is geboren in de Helderstraat, in de wijk Groenenhoek te Berchem. Haar ouders woonden toen in bij de grootouders. Zij heeft bijna heel haar leven in de Groenenhoek gewoond. Zij was in haar familie het enige kind en het enige kleinkind. Haar grootvader was heel actief in de socialistische beweging, hij is zelfs enige tijd schepen in Berchem geweest. Marie herinnert zich nog de plakploegen die bij haar grootouders verzamelden om te gaan plakken voor de verkiezingen. Haar vader en zijzelf zijn nooit actief in de politiek geweest. Vader was zeer actief in het voetbal, in de voetbalclub van K. Berchem S., maar hij is ook een tijd trainer geweest van FC Lokeren. Haar moeder was badvrouw in het badhuis van de Bikschotelei en was in haar jonge jaren ook leidster bij de Rode Valken.

Het ouderlijk gezin verhuisde meermaals binnen Berchem. Door de oorlog (onder meer een zware bom in de Houtemstraat) is het gezin voor een korte periode naar Zele (Oost-Vlaanderen) verhuisd. In deze periode was haar vader ook trainer van FC Lokeren.

Met haar eigen gezin woonde Marie achtereenvolgens in de Bikschotelaan, de Diksmuidelaan en de Lode Van Berckenlaan.

Kinderjaren en de oorlogsjaren

In haar eerste herinneringen was voor haar de buurt van de Helderstraat tot aan de Diksmuidelaan en verder tot de Lode Van Berckenlaan één groen gebied met velden en de vesten. De Lode Van Berckenlaan was toen nog een aarden weg. Tijdens haar kinderjaren in de Helderstraat speelden ze 'buske stamp' op straat en was er maar één gezin met een wagen; de kolenboer had een camion. Marie heeft het gevoel dat zij als kind een heel vrije, zorgeloze jeugd heeft gehad.

In haar kindertijd was Marie actief in de Rode Valken. Haar moeder was er toen ook leidster. Met de Rode Valken ging Marie elke zondag op uitstap. Dikwijls organiseerden de Rode Valken ook weekends naar de Ardennen. De reis naar de Ardennen deden ze met z'n allen in de laadbak van een vrachtwagen. De lokalen van de Rode Valken waren gelegen in de gemeentelijke school van de Bikschotelaan.

Uit de oorlogsperiode herinnert Marie zich dat hun gezin te dicht bij het vliegveld woonde. De Duitsers ontruimden de onmiddellijke omgeving van het vliegveld. De perimeter liep tot aan de Bikschotelaan. Als kind vond zij de oorlog niet zo erg. Om kolen te sparen gingen zij 's avonds naar de grootouders. Daar zat dan de gehele familie en was het heel gezellig. Tijdens de oorlog heeft het gezin geen honger geleden, maar was er wel van alles tekort. Marie herinnert zich dat zij in de rij ging aanschuiven voor boter en melk (met bonnen). Op het einde van de rij kwam haar moeder haar dan vervoegen. Zij herinnert zich ook dat gezinnen met één kind geen eieren kregen. Dat vond ze toch wel onrechtvaardig.

In de periode van de oorlog gooiden smokkelaars goederen uit de trein Mechelen-Antwerpen vlak voor het station Berchem. De bedoeling was dat hun maten de goederen zouden oppikken. Niets vermoedend heeft Marie als kind enkele keren die goederen opgehaald, maar dat leidde tot grote ruzie thuis.

Schoolloopbaan

Marie volgde de lagere school in de gemeentelijke meisjesschool aan de Bikschotelaan. In deze school volgden 40 % van de kinderen moraal en 60 % godsdienst.

Aan deze school was ook een badhuis verbonden. De moeder van Marie was daar badvrouw. Het badhuis had in die tijd een belangrijke sociale rol. De meerderheid van de mensen had immers in die tijd nog geen badkamer. Alle kinderen van de lagere school moesten op maandag in bad. Alle andere dagen stond het badhuis open voor de buurt, met afzonderlijke openingsuren voor mannen en voor vrouwen.

Na de lagere school volgde Marie de Handelsschool, in de Lange Lozanastraat en de Durlletstraat, beide stedelijke scholen. Ze volgde eerst in de Lange Leemstraat twee voorbereidende jaren. De opleiding handelsschool omvatte typen, steno, boekhouding en talen. Voor haar was Frans het moeilijkste vak.

De uiteindelijke opleiding handelsschool duurde tot Marie 17 jaar oud was. De school van de Durlletstraat was een strenge school. Het was een exclusieve meisjesschool, zonder uniform. Je was wel verplicht handschoenen en een pots te dragen. In tegenstelling tot het katholiek onderwijs mochten gehuwde leraressen wel blijven lesgeven en waren er ook mannelijke lesgevers.

Marie ging naar school met de fiets of met de tram. De mannelijke tegenhanger van haar school was in de Van Aardstraat.

Loopbaan

Na haar studies was Marie van 1950 tot 1978 administratief medewerker bij de firma etb Leeson in de Delafaillelaan. Leeson was een kleine firma (éénmanszaak) die instond voor de import van groot wegenmateriaal. De firma was internationaal actief (leger, Suez-kanaal..).

Nadien was zij actief bij de zoon van haar eerste werkgever, een Vauxhallgarage in de Boomgaardstraat te Berchem. Zij was daar mee verantwoordelijk voor de boekhouding.

Marie heeft op het einde van haar loopbaan de opkomst van de computer meegemaakt. Zij vond dat zij op de den duur zo verslaafd was aan de computer, dat zij vanaf haar pensioen geen pc meer heeft aangeraakt. Marie is relatief vroeg op pensioen gegaan (brugpensioen) om voor haar kleinkinderen te zorgen.

Buurtleven

De Groenenhoek was een buurt op zijn eigen, los van Oud-Berchem. De Groenenhoek was de buurt tussen de twee spoorwegen en van de kleine huizen tot aan de Diksmuidelaan. Oud-Berchem was meer een uitgangsbuurt, met braderij en winkels.

In de zomer ging het gezin Van den Ouden wel eens wandelen tot aan het kasteel van Pulhof, maar de Grote Steenweg was een grens die ze bijna nooit overstaken. Pulhof over de grote steenweg was de chique buurt, waar veel 'maitressen zich lieten onderhouden'.

Periode voor de ring

Vanuit de Groenenhoek ging men naar de Oud-Berchem (Statiestraat) via een zandweg.

Onderweg kwam men een berg tegen en veranderde de weg in een kasseistraat (Saffierstraat) met langs beide zijden een vest en fort/kazerne.

Sociaal leven

In het gezin ging veel vrije tijd naar het voetbal, zowel naar voetbalclub Berchem als naar allerlei supporterskringen (verbonden aan allerlei cafés).

Interview met *Marie-Josée Heyvaert, Ludo en Patrick De Clerck*

.....

Marie-Josée Heyvaert

Marie-Josée Heyvaert is in 1915 geboren te Antwerpen. Ze groeide op in een gezin met vijf kinderen en woonde in de buurt van de Heilige Geestkerk op de Mechelsesteenweg. Haar vader werkte als chauffeur. Om in het levensonderhoud van het hele gezin te kunnen voorzien, moest haar moeder bijverdienen. Ze heeft als huishoudster gewerkt in één van de herenhuizen aan de Mechelsesteenweg. Ze was bij dezelfde familie in dienst als haar man.

Marie-Josée volgde de lagere school en deed ook nog enkele hogere klassen. Vanaf haar 14e jaar ging ze werken in een hoedenwinkel in de Van Breestraat. “Ik ben als leermeisje begonnen en heb daar mijn stiel als modiste geleerd. Die winkel had een paar standaardmodellen waar de klanten uit konden kiezen en die werden handmatig nagemaakt. Ik zat in de “haute mode”, dat was chiquer en verfijnder, omdat alles met de hand werd genaaid.” In het begin bracht ze ook hoeden aan huis bij de klanten. Zodoende kwam ze in contact met het rijkere cliënteel. Zo heeft ze nog een hoed moeten afleveren bij één van de villa's in de buurt van de Stekskesdreef.

Voordat ze getrouwd was, kende ze Berchem niet zo goed. Ze bezocht weleens Cinema Berchem Palace. Toen ze 16 of 17 jaar oud

was, heeft ze mogen meespelen in een revue. “Dat is thuis nog wat geweest om daarvoor toestemming te krijgen... Ik mocht vroeger, als meisje, niet veel.” Toch ging ze af en toe uit in de Dikke Mee en in het kasteeltje van het Middelheimpark. “Daar was toentertijd een dancing en elke zondagmiddag ging daar iets door. De toegang tot het gebouw was met trappetjes naar boven en een paljee waarop een orkestje kon spelen en daar heb ik mijn man voor het eerst gezien. Ik was toen ongeveer 18 jaar.”

Na haar huwelijk is Marie-Josée samen met haar man Jan Lodewijk De Clerck gaan inwonen bij haar schoonouders in de Poortstraat (nu Willem Van Laarstraat). Haar schoonouders kwamen oorspronkelijk van Merksem, maar zij zijn naar Berchem gekomen omdat er in Merksem al enkele garelmakers waren. “Mijn schoonvader Pieter Jaak De Clerck was een echte gareelmaker, dat is iets anders dan zadelmaker. Een gareel heeft te maken met trekpaarden die voor een kar worden ingespannen. Ik ben zelf nog getrouwd in een koets met een paard ervoor. Destijds reed iedereen - zoals de bakker, de groenteboer, de melkboer - met paard en wagen. En ook het vuilnis werd opgehaald met de vuilkar. Iedereen kwam bij ons in de winkel. We hebben nog een factuur van mijn schoonvader voor het getuig van een ambulancierswagen uit 1908. Ook de lijkbidder (Jef Geerts bij de Willibrorduskerk tegenover het huidige Atheneum) had een colbejäär/kolbiljar of sierwagen waar de lijkstaf werd ingeschoven en waarover een doek van velours hing.”

“Mijn man heeft zijn vader al van jongs af aan in de winkel geholpen, bij het opzadelen van de paarden e.d., maar hij heeft nooit zelf zadels gemaakt. Het was vooral mijn schoonvader die alle attributen maakte. In de tijd dat ik met mijn man trouwde (jaren '30), was de auto in opmars en moest de winkel langzaam maar zeker overschakelen op andere lederwaren. Er werden in de winkel boekentassen, valiezen en portemonnees verkocht maar ook allerlei benodigdheden voor honden én riemen voor machines, die in de fabrieken werden gebruikt. Die spullen werden zelf gemaakt of geïmporteerd. Daarnaast deden we ook veel reparaties. We maakten ook dekzeilen voor camions en voor automobielen. In de luxe-voitures zaten aan de achterkant geen ramen en wij brachten aan de zijanten van die dekzeilen ‘plastic’ ruitjes aan.”

In de vroegere tijden kwamen er veel klanten van adel en uit de rijke burgerij over de vloer waaronder: Graaf Le Grelle/Legrelle, Parein (van de koekjesfabriek) en Verbeeck (?). Er kwam ook iemand langs, die altijd in ruitertenue was gekleed en wiens ouders Hof van Peten bezaten.

“In september 1939, tijdens de mobilisatie, werd mijn man opgeroepen. Bij het uitbreken van de oorlog in mei 1940 was hij in Luik ingekwartierd. Hij heeft nooit echt moeten vechten. Toen hij daarna terug naar huis wilde komen, heeft hij een stommiteit gedaan. Hij moest in Antwerpen eerst een stempel halen om uit het leger te gaan. Ze hebben hem vastgehouden en als krijgsgevangene naar Wenen gestuurd. Hij heeft in een kamp (Stalag XVII) gezeten en daarna werd hij bij boeren ondergebracht. Mijn man is in 1941 terug gekomen; hij was dik en kaal geworden ... We zijn in de jaren '70 nog op bezoek geweest bij die boeren waar hij heeft gezeten.”

“Tijdens de oorlog heeft de buurt en de winkel veel geleden onder de bombardementen. Eén keer lagen alle ruiten van de etalage eruit. Aanvankelijk waren de kazernes het doelwit, maar de bommen misten hun doel en vielen elders. In het begin van de oorlog is er een vliegende bom gevallen op de hoek van de Vredesstraat en de Patriottenstraat. Mijn man zat in Wenen en ik was alleen met mijn oudste zoon Ludo en mijn schoonouders. Mijn schoonvader, die niet precies wist wat er aan de hand was, kwam ons waarschuwen. Het bombardement liet een hele grote krater achter. Het hoofd van de coiffeur van mijn man lag op het dak van de sigarenfabriek en zijn vrouw is gaan lopen. Ze hebben haar lange tijd niet kunnen vinden. Veel bommen werden afgeschoten vanuit Holland. De VI kon je goed horen aankomen en op het moment dat die begon te draaien moest je oppassen. Daar waar die bom neerkwam, lagen vaak allerlei lepels, messen en metaal. Ze staken in het vliegtuigje extra ballast om het toestel goed in balans te houden. We hielden ons schuil in de kelder naast de winkel en als we het beu waren, pakten we onze matrassen en gingen onder de tafel slapen. We hebben ook ooit in een kelder geslapen tegenover het Tropisch Instituut. In de oorlog hebben we iedereen in de winkel gehad: Duitsers, Engelsen, Amerikanen. De beleefdste waren de Duitsers. De Amerikanen maakten er maar een puinhoop van... en ze gedroegen zich niet netjes.”

“In vroegere tijden was de Poortstraat de bijzonderste zijstraat van de Driekoningenstraat. Als je van buiten door de poort kwam, was dat dé toegangsweg die naar de Driekoningenstraat reed. De Driekoningenstraat was vroeger een grote winkelstraat met allemaal schone winkels; een soort Meir van Berchem. Er stond maar één herenhuis tussen. De Poortstraat was destijds tweerichtingsverkeer en er reden bussen doorheen. De Grote Steenweg was vanaf de Vredestraat smaller en de tram reed dicht tegen de stoepen aan. Als het had geregend hingen al de etalages vol slijk. Ik herinner me ook nog dat, op de plek waar ik nu woon (residentie Moretus), er een gebouw was waar tram 7 binnen kon rijden en waar er reparaties werden gedaan. En aan de overkant was er een politiebureau, kinderheil en de bibliotheek.

Bij de verbreding van de Grote Steenweg hebben ze aan één kant veel huizen moeten afbreken, waaronder het Gemeentehuis. Trouwplechtigheden werden in die tijd gehouden in een herenhuis in de Kardinaal Mercierlei.

Op de hoek van de Driekoningenstraat en de Grote Steenweg stonden ook nog huizen, waar een schuin straatje langsliep: de Hoge Weg. Er zijn veel winkels verdwenen: een apotheker, een ijzerwinkel, een goudsmid, een brijwinkel en een fotograaf.”

“Berchem Station stond vroeger aan de andere kant van waar het Station nu staat. Het was een schoon oud stationnetje, dat meer weg had van een groot herenhuis. Tram 9 had daar zijn eindhalte. Het was een soort kopstation waar de machinist de elektrische kabel van voren naar achter op de tram moest monteren om weer te vertrekken. Als je van de Statiestraat kwam, ging de straat naar beneden onder de spoorweg door. Als het hard regende, liep het daar al snel onder water, omdat daar precies een soort put was. Er hebben zich ook wagens onder de brug vast gereden.”

“Als je vroeger de stad verliet via de Berchemse Poort lag er daarachter alleen maar grasland met boerderijen en landerijen. Voorbij de brug van de Grote Steenweg (op de hoogte van waar Winterthur was) stonden allemaal kleine huisjes en zelfs houten huisjes (jaren '30). Tegenover ons woonde een kolenhandelaar die achter die huisjes zijn opslagplaats had. En als je van de Grote steenweg afsloeg naar wat nu de Fruithoflaan is, was er een brede straat met verschillende

hoeves waarvan er nog enkele bestaan, zoals de hoeve waar later antiek werd verkocht (Fraulahof), de Schalienhoeve en de Roze Hoeve. Ik ging daar vaak met mijn hond (een jonge scheper) wandelen. Ik weet nog goed dat ik hem een keer kwijt was en dat hij terugkwam met een kieken in zijn bek. Als je voortliep en aan het Gasthuis Bunge kwam, was daar allemaal open vlakke en Berchem Sport.”

“Nog een laatste wetenswaardigheid: tijdens de opgang van het paardrijden waren er veel concours in de stad; zoals bij het Sportpaleis en ook in Schoten en Brasschaat. In de tijd dat ik kind was, was er aan het Stadspark een manege gevestigd, die later verplaatst is naar de Desguinlei (Wezenberg). Jean Henri Asselberghs was de eigenaar.”

Ludo De Clerck

is geboren (1939) en getogen in Berchem en woont nog steeds in Berchem in een flat in de Potvlietlaan, randje Borgerhout. Hij ging naar de lagere school aan de Grote Steenweg op de plek waar nu Residentie Moretus is (Nieperding?). Die school was ondergebracht in een gewoon huizenblok, waar lokalen in waren gemaakt. Daarna doorliep hij zijn middelbare school in het Sint-Stanislascollege, dat toen aan het Van Hombeeckplein lag. Van kindsbeen af werd hij door zijn vader, die een fervent supporter van Berchem Sport was, meegenomen naar het voetbal. Zijn vader heeft nog geweten dat Berchem Sport aan de Grote Steenweg lag. Op die plek is later het gebouw voor Winterthur gebouwd en Berchem Sport verhuisde naar Het Rooi.

“Ik ging als kind altijd met mijn vader mee en dan zette hij me van voren zodat ik goed kon zien. Hij ging zelf van boven staan. Hij was een grote man. Toen ik wat ouder was, ben ik zelf bij Berchem Sport gaan voetballen. Ik heb op het hoogste niveau gespeeld, maar op een gegeven moment was het niet meer te combineren met mijn werk bij Agfa Gevaert. Ik moest drie keer in de week gaan trainen, maar omdat ik in shiften werkte, was dat niet meer vol te houden. Ik ben wel tot mijn 35e jaar in lagere klasse blijven voetballen. Bij Agfa-Gevaert heb ik op verschillende afdelingen gewerkt.

Daarnaast hielp ik ook altijd nog in de winkel.”

In zijn jonge jaren ging hij vooral in Antwerpen uit en af en toe in Berchem. Hij bezocht dancings en er waren ook veel cafés waar gedanst werd. Men organiseerde regelmatig thé dansants en de jongelui dansten dan op muziek die uit de jukebox kwam. Ludo weet van zijn vader dat er op de hoek van de Sint-Lambertusstraat en de Driekoningenstraat een café was waar ook gedanst werd.

Ludo weet nog goed dat er achter de poort, op de plek waar nu de voetgangersbrug is, een asseweg was die bij de vest en de vijver van de Brilschans uitkwam. “Ik ben in de vijver nog gaan zwemmen en in de kazerne had je cabines om je om te kleden en je kon er voor 2 francs douchen. Links van de asseweg lagen er voetbalvelden en daarachter was er een kinderspeeltuintje met duwmolentjes. Via de Peetersstraat, waren er aan je linkerkant volkstuintjes en verderop lag Berchem Sport. Op de plek waar je nu via een tunnel onder het spoor naar de overkant kan gaan, was vroeger een bareel die handmatig bediend werd.”

“Vroeger bezochten we met de hele familie de braderijen en de kermis die in Berchem werden georganiseerd. De septemberbraderij ging door in de Driekoningenstraat en de meikermis stond aan het einde van onze straat en liep vanaf de kazerne via de Uitbreidingsstraat tot aan de Kemmelbergstraat. De meikermis heeft ook nog een tijdje op de Singel gestaan. Er was ook nog, tegelijk met de septemberbraderij, een kermis aan Berchem Station (vanaf de brug bij de Statie) en die liep tot aan de kruising met de Diksmuidelaan.”

Tot slot weet Ludo zich nog te herinneren dat er in Wolvenberg vroeger een motorcross werd gehouden.

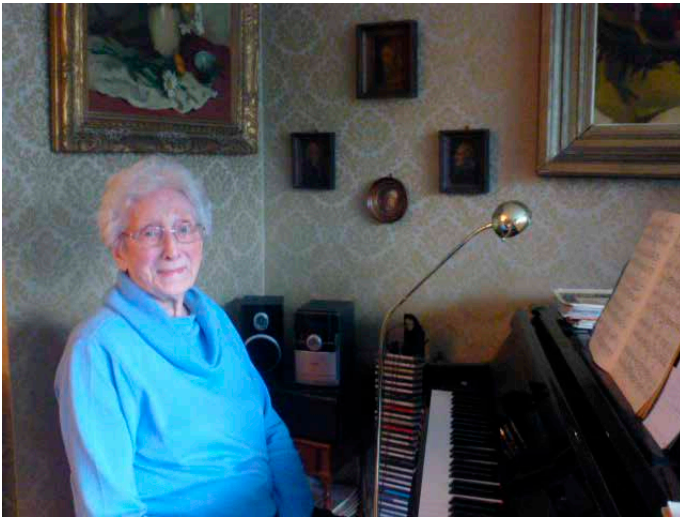
Patrick De Clerck

Patrick De Clerck is geboren (1956) en getogen in de Poortstraat/Willem Van Laarstraat. Hij deed de eerste drie jaren van de lagere school aan het Sint-Stanislas en daarna heeft hij tot het zesde studiejaar op een lagere school in de Groenenhoek gezeten. Tot zijn 18e jaar zat hij op de technische school in de Willem Van Laarstraat. Toen hij van school kwam, heeft hij nog als metaalbewerker bij een firma gewerkt en daarnaast hielp hij zijn vader in de winkel. In het begin van de jaren '80 gaf zijn vader de zaak over aan zijn kinderen. Patrick is nu zaakvoerder, maar zijn broers helpen hem nog steeds in de winkel. Hij verkoopt nu zadels, bidden, teugels, sporen, laarzen en een gamma aan ruiterskledij. Net als zijn vader leerde hij het vak vooral van vader op zoon. Hij schoolde zich in Duitsland nog bij. De riemen en teugels maakt hij op maat. Al het lederwerk herstelt hij zelf. De zadels past hij aan tot ze voor ruiter en paard als gegoten zitten. De jaren '80 waren topjaren voor de winkel. Nu is het in de winkel een stuk kalmer, het hoogtepunt is voorbij, dit hangt samen met de hoge kosten die het (onder)houden van een paard met zich meebrengt en de internetverkoop.

Meer info zie: <http://www.declerckzadelmakerij.be>

Interview met **Nelly Burman** — 17/2/2017

Verslag: Jan Vos
.....

Nelly Burman is geboren in van 1921, zij is momenteel 96 jaar oud. Nelly is afkomstig van Nederland, geboren in Rotterdam. Haar vader was ondernemer en had reeds verschillende bedrijven geleid in Nederland en Duitsland voor hij in 1931 naar Roeselare kwam.

Uiteindelijk startte vader Burman in 1934 in het Antwerpse een firma voor weegschalen en beenhouwerijmachines; eerst in de Smedenstraat te Wilrijk, daarna van 1935 tot 1975 in de Jan Breydelstraat te Berchem. Daar groeide het bedrijf uit tot 70 werknemers en 2.000 m². In 1975 werd het bedrijfspand in Berchem verkocht aan keukens Rubbens en verhuisde het bedrijf naar de Vredebaan te Mortsel, de plek waar nu de carrosserie Cryns gehuisvest is. Nadien verhuisde de firma nog een keer naar Deurne.

De familie Burman woonde van 1935 tot 1962 in de Elisabethlaan. In 1962 verhuisde men de familie naar de Grote Steenweg. Nelly Burman woont nu sinds 1976 in de appartementsblokken van de Roest d'Alkemaedelaan.

Nelly Burman heeft heel haar leven gewerkt in de firma van de familie, tot ze 80 jaar oud was. Daarnaast heeft ze ook een carrière uitgebouwd als pianiste. Tot vorig jaar was zij organist van de kerk van OLV Middelaars (Pulhof). Daarnaast begeleidde zij twee koren en heeft zij in haar leven heel wat muzikale projecten gerealiseerd. Zij was en is ook lid van heel wat lokale verenigingen. Uit haar eerste Belgische periode, de periode Roeselare, herinnert Nelly zich het volgende. De schoolomgeving was in België totaal anders dan in Nederland. De school was veel strenger. Lagere en hogere klassen leefden veel meer gescheiden. Op school waren er zelfs gescheiden speelplaatsen voor internen en externen. De voertaal was Frans, verplicht, zelfs op de speelplaats. In Nederland was het schoolgebeuren veel minder elitair. Kinderen uit de verschillende sociale klassen zaten naast elkaar in de klas. Het eerste schooljaar in België was een hele aanpassing, niet alleen door het Frans, maar ook door de strengheid. Dat jaar was Nelly behoorlijk ongelukkig.

In die periode ging het gezin Burman regelmatig op bezoek bij de familie in Nederland. Die familie woonde boven de Moerdijk, wat concreet betekende dat men bijna een dag onderweg was met de wagen. In die tijd bestonden er nog geen bruggen, noch tunnels. Overal moest men een overzet of een veerpont nemen, in Antwerpen was dat aan het Steen.

De omgeving van het ouderlijke huis in de Elisabethlaan was samen met de Koninklijkelaan een 'chique buurt'. Winkels lagen wat achterin, geconcentreerd in de Hilda Ramstraat: een patisserie, een kruidenier, een coiffeur en een drogist.

Het huis aan de Elisabethlaan werd, zoals zovele andere huizen in de buurt, gebouwd door de 'Berchemse Bouwaannemer'. Het had de typisch neoclassicistische stijl van toen, met erkers op het gelijkvloers en de eerste verdieping en een terras op de tweede verdieping. Vanuit de living had men zicht op de tram van de Grote Steenweg en het café Royal (momenteel Rubenshuis). De eigenares was een dame van adel 'Mevrouw Soontjens de Waarloos'.

Om te winkelen was men aangewezen op de Driekoningenstraat en Statiestraat. Bij Nelly Burman is de volgende winkel in het geheugen blijven hangen: Lagast, een juwelier.

In de periode dat het gezin in de Elisabethlaan woonde was Nelly reeds afgestudeerd. Nelly heeft nadien nog heel wat opleidingen gevolgd. Zo heeft ze Engels geleerd in de Anglicaanse kerk in de Gretrystraat (Lamoriniërestraat).

Uit de periode van de oorlog herinnert Nelly zich vooral de duisternis. Tijdens de oorlog moesten alle lichten uit en moest iedereen verduisteringsverlichting gebruiken. 's Avonds gold een uitgangsverbod. Nelly herinnert zich een cursus ambulancier in de Sint-Hubertusstraat. Om de weg te vinden in het donker had ze toen een lamp met een knijper (knijpkat). Nelly is nog actief geweest als ambulancier na de bombardementen in Mortsel.

Ondanks alle miserie tijdens de oorlog herinnert Nelly zich ook nog zalige of gelukkige momenten, zoals bij maanlicht in de living zitten met de gordijnen open en luisteren naar de

muziek op de radio. Nelly had in de kelder van het ouderlijke huis een piano en heeft in de oorlog via de BBC veel populaire Engelse liedjes leren spelen. Die kennis is later nog van pas gekomen bij de muzikale omkadering van dansavonden. Zo heeft ze bijna 20 jaar lang harmonica gespeeld op de dansavonden van Stella Maris (Internationaal Zeemanshuis, Italiëlei). Nelly herinnert zich ook nog actief de verhalen over Willem Van Laer die als lid van de 'Witte Brigade' (het verzet) tijdens de oorlog opgepakt en gedood werd door de Duitsers. Die verhalen kwamen terecht bij de familie Burman via een zekere meneer Spinnox, directeur van het atheneum te Berchem en vriend van vader Burman. Willem Van Laer was een acteur van de KNS. Ter ere van Willem Van Laer werd de vroegere Poortstraat naar hem genoemd. Van de ring of de Vesten herinnert Nelly zich niet zo heel veel. Zand, grijs zand domineerde. et water was in de winter dikwijls bevroren en dan werd er veel geschaatst. Voor de ring er was, was er tussen de Elizabethlaan en de kerk van Willibrordus een zandweg. Nelly heeft nog een duidelijk beeld van hoe de overkant van de grote Steenweg vroeger was. Ze herinnert zich nog dat het kasteel van Pulhof een afdeling (de horlogemakers) was van de 'Aalmoezeniers van de Arbeid', de zgn. 'Londenstraat'. De Pulhoflaan herinnert ze zich nog als de 'Stekskensdreef'. Dat was vroeger het vrijersstraatje. Daar kwam ze met haar lief van Mortsel wandelen. Met datzelfde lief heeft ze het uitgemaakt in de Veldekens. Aan het bedrijf in de Jan Breydelstraat heeft Nelly vooral de herinnering dat het er in de winter heel koud was. Nelly herinnert zich nog enkele andere bedrijven uit dezelfde buurt: keukens Rubbens, kartonnage Collasin, kartonnage Hendrickx.

Interview met **Paul Zwysen** — 1/2/2017

Interview: Jan Vos

.....

Vooraf:

Paul Zwysen is geboren te Berchem in 1944 en heeft zijn hele leven in Berchem gewoond. Zijn professionele loopbaan heeft hij doorgebracht in de scheepsbouw. Paul is actief in verschillende verenigingen, onder meer ook in de parochie.

Paul bracht zijn eerste levensjaren, tot 1952, door in de Kardinaal Mercierlei 64 in oud Berchem.

Uit deze periode herinnert hij zich:

- De gaslantaarns
- De bierwagen, een kar met balken waarop de vaten gestapeld waren en die door paarden getrokken werd.
- Achter hun huis was een enorme tuin, die hoorde bij het klooster en de basiliek van het H. Hart. In de tuin zag hij regelmatig nonnekes met grote witte kappen (vleugeltjes).
- Kartonnen platen werden gebruikt om kapotte ramen af te dekken (vermoedelijk n.a.v. rellen rond de koningskwastie).
- Wanneer hij als kind de eerste keer naar de kerk van Willibrordus ging, was het alsof het er voorbij de kerk één groene open ruimte was, vergelijkbaar met de groene velden van de 'polders'.

De zone van de forten, poorten en vesten heeft in zijn jeugdjaren een belangrijke rol gespeeld.

De zone begon met een fort ter hoogte van de Generaal Lemanstraat. Tussen 2 fortgebouwen slingerde zich een smalle aarden weg die Antwerpen verbond met de Floraliënlaan. De vesten (water) strekten zich daar uit van de Floraliënlaan tot aan de grote steenweg. De omgeving van de vesten was zanderig met geel gekleurde brem.

Op de wezenberg, in feite al grondgebied Antwerpen, werd in de vest gezwoommen. Als je boven op de berg stond kon je in de verte de schepen op de schelde zien.

De Mechelse poort, ter hoogte van de Willem Van Laarstraat, was niet in gebruik. De Berchemse poort was daarentegen wel in gebruik. Via de Berchemse poort kon men een pad volgen dat uitkwam in de Veldekens. Dit pad lag op ongeveer dezelfde plaats als waar nu de fietsbrug over de ring loopt. De inwoners van de Veldekens namen dit pad ook om naar de markt op het Villegasplein te gaan.

Vanaf 1952 en tot op de dag van vandaag woont Paul Zwysen in de Hugo Verriestlaan, eerst met zijn ouders vlak bij de Koninklijke laan, nadien met zijn eigen gezin in een woning dicht bij de kerk van Middelaars.

Enkele herinneringen uit zijn jeugdjaren:

- In de buurt (Strijdhoflaan en zijstraten) werd veel Frans gesproken. Zelfs in de winkels was Frans de voertaal. In de parochie werden de Franse missen pas in 1965 afgeschaft. De eerste verkavelingen in de buurt dateren van 1920 – 1929. In de buurt woonde veel burgerij.
- Aan de Mechelse steenweg was er een enorme SHELL-garage, waar auto's ook konden tanken op de eerste verdieping.
- De onmiddellijke speelomgeving was een groene ruimte, 'het bergske', dat zich uitstrekte naast en achter de kerk van Middelaars tot aan de tuinen van de huizen aan de grote steenweg. Je kon er zelfs spelen in kelders van het voormalige Strijdhof. Deze bouwblok werd in 1956 verkaveld.
- Daarnaast was er ook nog speelgelegenheid in het domein van het Troyentenhof, voor dat het verkaveld werd.
- De dagelijkse wandeling naar de school, Sint-Stanislascollege, liep via de Koninklijkelaan, de Elisabethlaan en een niet verhard pad (enkel voor voetgangers) dat uitkwam aan de Willibrorduskerk. Daarnaast was er nog een groter pad (keijtjes), een soort dreef met kastanjabomen, in de verlenging in het verlengde van de Hof ter Schrieklaan en dat ook uitkwam aan Willibrordus. Als kind kon je indertijd deze wandeling doen in 12 minuten.
- Op de plaats waar nu de tramlus (keerpunt voor trams, net naast de ring) is, stond vroeger een houten tentoonstellingshal.

Stanislascollege

Paul heeft zijn volledige lagere school en humaniora gedaan aan het Sint-Stanislascollege. Hij was daar ook actief in de jeugdbeweging (KSA) en in de oud-leiding. Toen hij daar leerling was telde de school meer dan 1300 leerlingen. Eén op vijf van de leerlingen was toen Franssprekend. In 1980 telde de school nog 800 leerlingen, waarvan de meerderheid allochtoon. Uiteindelijk werd de school in 2000 gesloten. De neerwaartse evolutie had met verschillende zaken te maken. Stanislas richtte in de jaren '60 in de rand verschillende scholen op. We denken hierbij aan het Onze-Lieve-Vrouw-van-Lourdescollege te Edegem en een lagere school, de 'Kleine Stan', op de grens met Mortsel. Door de groei van deze scholen kreeg Stanislas nog nauwelijks leerlingen uit de randgemeenten. Daarnaast heeft zeker ook de verkrotting van de gebouwen een rol gespeeld.

De overkant: de administratieve wijk 'Pulhof'

In de volksmond omvat de wijk Pulhof zowel de linker- als de rechterkant van de grote steenweg extra muros. Administratief bekeken spreekt men van de wijk Pulhof voor de buurten rond de kastelen Pulhof en Fruithof en wordt de kant van de Strijdhoflaan benoemd als het 'nieuw kwartier'.

Rond 1960 was, buiten de school van de Heilige Familie, enkel de linkerkant van de Jan Moorkensstraat bebouwd. De plek waar nu de Carrefour staat tot aan de F. Williotstraat (Ziekenhuis Bunge) was toen één grote boomgaard.

Als je toen vanuit de F. Williotstraat richting Fruithof keek zag je tot aan Agfa Gevaert niets dan velden. Verderop lagen verschillende boerderijen. Het enige overblijfsel is de schaliënhoeve, momenteel restaurant Parkwest en zetel van de heemkundige kring. In deze boerderij gingen de jeugdbewegingen stro halen voor het vullen van hun strozakken - op kamp de voorloper van de luchtmatras of het veldbed.

De grote Steenweg telde toen 3 beddingen: één baan voor lokaal verkeer, een dubbele baan voor bovenlokaal verkeer en een middenberm voor de tram.

Het vroegere gebouw van kasteel Pulhof is nog een tijd gebruikt door het 'TKS', verbonden met de technische school van de 'Aalmoezeniers van de Arbeid'.

Uiteindelijk heeft een groot deel van het domein plaats gemaakt voor de Amelinckxblokken. Deze blokken werden aangekondigd als een oase met veel groen. In de praktijk is er van dat groen niet veel overgebleven, enkel aan de rand.

Het domein Fruithof werd in 1954 officieel verkocht aan een verkavelingsfirma. De bouw van appartementsgebouwen werd pas gestart in de jaren '60.

De Veldekens was een kleine woonbuurt naast de Brilschans. Tussen deze buurt en Berchem stadion (voetbalvelden en sportterreinen het Rooi) waren er tot in de jaren '90 een zeer groot aantal 'volkstuintjes'. Midden tussen de volkstuintjes lag nog één boerderij: 'de roze hoeve'. Sinds 1995 is het volledige gebied verkaveld.

Herinneringen aan Oud-Berchem

- De grote steenweg, de Drie Koningenstraat en de Statiestraat waren de centrale winkelstraten. De volgende zaken zijn in het geheugen blijven hangen: de cinema's de Leeuw en de Corso, kledijwinkel De drie koningen, schoenwinkel De Schepper, coiffeur Smeets, meubelwinkel Dael met een toonzaal in de kelder die je van op het voetpad kon zien.
- Tegenover de kerk van Willibrordus (nu het AXA-gebouw) was er vroeger een populair café: 'de stille regen'.
- Een speciale herinnering is er aan de Nieberding school. Dit was een Franstalige privéschool vlakbij de Willibrorduskerk. Er waren regelmatig spanningen tussen Stanislasleerlingen en de leerlingen van de Nieberdingschool.

Bedrijfsleven

Bedrijven die in het geheugen zijn blijven hangen zijn: ATEA, het de linoleumfabriek, keukens Rubens, Wasserij Goossens, Garage Caremans, meubelen Laureyssens.

De werken aan de Ring

Van de eigenlijke werken is niet veel in het geheugen blijven hangen, wel één opmerkelijk feit. Tijdens een zwaar onweer is het eerste stuk van de Elisabethlei met bomen en al in de bouwput van de ring verdwenen. Dat is ook de reden dat er nu nog steeds geen bomen staan in het begin van de Elisabethlei.

De fusie van de 8 Antwerpse gemeenten

Van deze fusie is weinig in het geheugen blijven hangen. Een anekdote: voor de fusie moesten de jeugdbewegingen deelnemen aan 11 juli- en 11 novembervieringen; dit was een voorwaarde om gemeentelijke subsidies te ontvangen. De fanfare van de KSA heeft hier dikwijls opgetreden.

De verbreding van de Grote Steenweg intra muros

Ook hierover is weinig blijven hangen. Dit dossier sleepte reeds aan sinds 1909. Vermoedelijk heeft het aanslepen van dit dossier ook te maken met het feit dat de Grote steenweg een rijksweg was. Bedrijven en winkels hebben wel geleden onderafgezien door de onzekerheid. Uiteindelijk is de Grote Steenweg op bepaalde plaatsen serieus verbreed, ter hoogte van Hogeweghoge weg, Vredestraat, en F. Jochemsplein (pleintje met fonteintjes en hertje).

Interview met *René Bossaerts*

Jeugdjaren

De tweeënnegentigjarige René Bossaerts heeft bijna, met enkele onderbrekingen, zijn hele leven in Berchem gewoond. Op tweejarige leeftijd kwam hij samen met zijn ouders en zijn broer in Berchem wonen. “Mijn ouders zijn oorspronkelijk niet van Berchem. Mijn vader zat gedurende de hele Eerste Wereldoorlog in het Belgische leger en tijdens de opmars naar Duitsland was hij gelegerd in een plaats in Belgisch Luxemburg waar mijn moeder woonde. Ze hebben elkaar in 1919 leren kennen en uiteindelijk is er een huwelijk uit voortgekomen. Mijn moeder is met mijn vader meegekomen naar Broechem, de woonplaats van mijn vader, en ik ben daar in 1924 geboren. Ze hebben er vier jaar gewoond (1921-1926) en zijn daarna naar de Van Vaerenberghstraat nr. 43 in Oud-Berchem verhuisd.

“Ik heb daar 25 jaar gewoond. Het huis waar wij woonden staat er nog steeds en is een deftige woning met een stevige constructie uit het begin van de 20e eeuw. Alles was degelijk, alleen zonder modern comfort. We hadden stoven in de woonkamer en in het salon, maar we zaten grotendeels in de achterkamer en in de keuken, waar mijn moeder elke ochtend het vuur aanmaakte. Mijn moeder kookte toentertijd wel al op gas. Een badkamer kwam er pas in de jaren '30. Die werd verwarmd door een brander, die je op voorhand moest aansteken om het aangenaam te maken. We hadden geen auto of telefoon en voor Sinterklaas kregen we meestal enkel schoolgerief.”

“In de Van Vaerenberghstraat stonden grotendeels kleinburgerlijke huizen. Grootburgerlijke huizen waren meer gelegen aan de kant van de Cogels-Osylei. In onze straat was er aan de overkant nog een melkboer, die zelf koeien hield die nooit buiten kwamen. Die man kwam met paard en kar langs de huizen om zijn melk te verkopen die werd uitgeschonken in melkkannen. Net als de melkboer kwamen ook de bakker met zijn brood en de brouwer met zijn bier langs. De Statiestraat en de Driekoningenstraat waren echte bloeiende handelsstraten met een grote variëteit aan winkels. In de zijstraten was er vaak ook nog op iedere hoek een winkel of een café. Wij hadden een kruidenierszaak op de hoek en er was tevens een beenhouwer en een schoenmaker. Tegenover ons was er een zaak die in kazen deed en melkproducten verkocht. In de Vredestraat had je ook nog een boer wonen. In De Villegasstraat was er drie keer per week markt (op dinsdag, donderdag en zaterdag).”

“Mijn vader, die in de stad bij een bank werkte, ging elke dag met de fiets naar zijn werk. Mijn moeder was huisvrouw. Je had in die tijd als getrouwde vrouw een serieuze dagtaak aan het huishouden. Omdat er nog geen koelkast bestond, ging mijn moeder - net als iedereen - dagelijks naar de winkel om verse voedingswaren te kopen. Dat was onderdeel van de leefcultuur. Mijn moeder had zo haar vaste winkels waar ze naar toe ging en het kwam regelmatig voor dat we vlak voor het avondeten nog wat charcuterie gingen halen. Wij kwamen nooit iets tekort, maar leefden met mate, zoals het hoorde. We gingen nooit op restaurant, niet zozeer om financiële redenen, maar meer omdat dat toen niet de gewoonte was.”

“Mijn moeder sprak geen woord Nederlands toen ze naar hier kwam. Toen ze Nederlands leerde, sprak ze het dialect van Berchem. Ondanks het feit dat we thuis hoofdzakelijk Frans spraken, ben ik wel naar een Nederlandstalige school gegaan. Tweektaligheid is nooit een probleem geweest en ik heb er geen nadelen van ondervonden. Ik zou zelfs durven stellen dat het alleen maar voordelen heeft gegeven.”

Jaren '30

René Bossaerts ging in 1927 naar de kleuterschool in de Arthur Stercksstraat, daarna zat hij nog een jaar op de Gemeenteschool in de Batkinstraat. De lagere en middelbare school volgde hij tot zijn 17e jaar op het Sint-Stanislascollege aan het Van Hombeeckplein. Deze school is later gefusioneerd met de Heilig Hartschool in Berchem en veranderde zijn naam in het Sint-Willibrordcollege. Nog weer later ging Sint-Willibrord een fusie aan met het Berchemse Instituut van de Heilige Familie.

“Mijn jeugdervaringen zijn vooroorlogs. Wij leefden in een tijd waar orde, tucht en deugdzaamheid primeerde boven kennis. Discipline en gehoorzaamheid werd ons op school

aangeleerd. Discussiëren over kennis hoefde niet; je moest aanvaarden wat je meekreeg. Vragen mocht je niet stellen, alleen als het ter verduidelijking was van hetgeen je moest leren. Wij aanvaarden dat allemaal als vanzelfsprekend, omdat je toen niet beter wist. Daar kwam bij dat de rol van de katholieke kerk zowel op school als bij ons thuis sterk en maatgevend was: je leefde tussen hemel en hel. Al die elementen hebben ons karakter bepaald. Toch heb ik nooit spijt gehad van het feit dat ik ordelijk en gedisciplineerd ben opgevoed.”

“Zeven dagen in de week gingen we via de Statiestraat en de Driekoningenstraat te voet naar de kerk voor de mis. Er was in die tijd nog geen of nauwelijks verkeer en ik wandelde altijd samen met de jongens uit de buurt. Dit deden we allemaal zonder er vragen bij te stellen. We waren niet enthousiast, noch ontevreden. De Sint-Hubertuskerk was de kerk waar wij met onze ouders naartoe gingen. Voordat de Tweede Wereldoorlog uitbrak, had de kerk nog een toren. De Duitsers hebben die toren echter tijdens de oorlog afgebroken omdat die in de weg stond voor de landing van hun vliegtuigen. Ze hadden de luchthaven van Antwerpen in 1940 ingenomen en van daaruit vlogen de vliegtuigen af en aan.”

“Ik heb geen spectaculaire jeugd gehad en ik was een vrij gehoorzame jongen. We gingen dagelijks naar school en verder gebeurde er niet zoveel. Onze schooldag zag er als volgt uit: om 7.45 uur gingen we naar de mis en om half 9 begon de les op school, die tot 12.00 uur duurde. Dan hadden we een onderbreking van twee uur om naar huis te gaan en warm te eten. Na het middageten hadden we les van 14.00 – 16.00 uur. Omdat wij binnen de wallen woonden, mochten we niet met de fiets naar school, omdat er anders te veel fietsen op het schoolplein zouden staan. Alleen de leerlingen die van buiten de wallen kwamen, mochten op met de fiets komen. Wij wandelden, door weer en wind, vier keer per dag van huis naar school en terug. We liepen dus iedere dag ongeveer een uur en vonden dat heel normaal. Van de zes dagen school hadden we op dinsdag en donderdag alleen ‘s ochtends les. In de namiddag kon je aan sport en ontspanning doen; ofwel binnen de schoolmuren ofwel op de voetbalvelden.”

“Er waren wel jongens uit de straat die gingen ravotten. Het gebied waar nu de binnensingel en de ring loopt, was toen militair domein en daar gingen die jongens dan op de heuvels spelen. Wij keken wel op naar die jongens met wie we van onze ouders niet mochten omgaan. Bij de vijvers kwamen we wel en als ze bevroren waren, kon je erop schaatsen. We hadden weliswaar geen schaatsen, maar gingen in plaats daarvan schuiven op het ijs. In de buurt van de militaire domeinen waren er nog veel houten huisjes. Dat was vrij gebruikelijk, omdat men die snel kon afbreken wanneer de vijand in aantocht was.”

“Toen ik op het college zat, liep er om de dag vanuit school een surveillant mee om te zien of we ons wel netjes gedroegen; of we niet vchten en met iets gingen gooien en of we niet voor de cinema bleven staan om naar de plaatjes te kijken. Discipline, orde en tucht waren belangrijke stelregels zowel binnen als buiten de school. Je moest beleefd zijn tegen mensen en met twee woorden spreken. Toch wisten we op een gegeven moment wanneer de surveillant er niet zou zijn en kregen we er een handigheid in om stiekem dingen te doen, waarvan je zeker wist dat ze het niet zouden zien. Als ze toch iets verkeerd zagen, kreeg je de volgende dag straf op school.”

Sociale verschillen

“Vroeger waren er, naar mijn gevoel, grotere sociale verschillen. Ik heb altijd het idee gehad dat er in de gemeente Berchem naar verhouding meer bedienden dan arbeiders woonden. In onze straat had je tegenover ons kleinere arbeiderswoningen (ook wel kwartieren genoemd) waarin gemeenschappelijke faciliteiten waren voorzien. In die huizen woonden veel arbeiders die bij de autofabriek Minerva werkten. In één huis woonden soms twee of drie gezinnen, die samen een toilet en waterkraan moesten delen. Voor de rest had je ook in Oud-Berchem - tussen de Grote Steenweg en de Campenhoutstraat - nog enkele straten met kleinere woningen (bijvoorbeeld in de Walemstraat en Wasstraat).”

“Toen de Minervafabriek in de jaren '30 failliet ging, kwamen veel werklui zonder werk en zonder geld te zitten. Sociale voorzieningen waren er in die tijd niet, noch voor arbeiders en noch voor bedienden. Er was ook geen schoolgeld of pensioen. Zo kreeg mijn vader bijvoorbeeld pas in de jaren dertig voor het eerst een week betaald verlof waardoor hij op vakantie kon gaan. Voor die tijd bestond er geen betaald verlof alleen tien, vooral kerkelijke, feestdagen.”

“Op het moment zelf was ik me daar niet zo van bewust, maar ook op schoolniveau waren er sociale verschillen. Ik heb me dat pas later gerealiseerd. Op het Sint-Stanislascollege, dat algemeen secundair onderwijs aanbood, zaten hoofdzakelijk kinderen die daarna gingen doorstuderen. De arbeiderskinderen gingen meestal naar een technische of beroepsschool. In tegenstelling tot nu waren er, toen ik op het college zat, maar twee richtingen: Latijn-Grieks en moderne.”

Vakantie

“We gingen toen wij al wat ouder waren een keer per jaar in de grote vakantie naar mijn grootmoeder in de Provincie Luxemburg. Zij was weduwe en woonde “op den buiten”. Ik ging samen met mijn broer naar haar toe, deels met de trein en deels met de fiets. Daar bleven we dan een lange tijd en aan het eind van de maand augustus kwamen mijn ouders ook naar daar.”

Politiek

“Thuis werd er niet zoveel over politiek gesproken, maar ik herinner me nog wel dat mijn vader sprak over een incident tijdens de gemeenteraadsverkiezingen in de jaren '30. Berchem was vooral een katholiek georiënteerde gemeente en tijdens de verkiezingen was de uitslag: 13 zetels voor de katholieke partij en 12 zetels voor de oppositie (die uit verschillende partijen bestond). Er is toen geruzie ontstaan omdat één raadslid uit de katholieke partij - om een schepenzetel te krijgen - is overgelopen naar de oppositie. Die man heette Van Olmen en was afkomstig uit de Groenenhoek. De naam “Van Olmen” is nog jarenlang besmeurd geweest en stond gelijk met verrader.”

Mobiliteit

“Ik heb nog meegemaakt dat ze in de jaren '30 op het kruispunt van de Grote Steenweg en de Driekoningenstraat stoplichten plaatsten. Die lichten werden gestuurd door een rol van caoutchouc die twintig meter voor het stoplicht in de straat was gemonteerd. Als iemand daar overheen reed, veranderde het licht. Als jonge jongens gingen we daar op springen wat natuurlijk niet mocht en waar we voor terecht werden gewezen.”

“Vroeger had de Grote Steenweg, op de hoogte Pulhof, een trambaan en één dubbele rijbaan. De huizen hadden nog allemaal een voortuin, waarvan de meeste bij de verbreding van de Grote Steenweg zijn verdwenen. De wijk Pulhof is in de jaren '20 en '30 gebouwd en er woonden hoofdzakelijk welgestelde mensen.”

Vrije tijd

“Voor bepaalde zaken gingen we speciaal naar de stad, bijvoorbeeld als we een kostuum moesten laten aanmeten; alles werd toen op maat gemaakt. We gingen ook voor de tandarts naar de stad en dan namen we tram 9 die vlakbij ons aan het station bij de Put vertrok.”

“Er was in die tijd wel al radio, maar natuurlijk nog geen tv, vandaar dat de mensen veel naar de cinema gingen. En er waren veel bioscopen: Berchem Palace op de Grote steenweg, Cinema De Leeuw bij de Willem Van Laarstraat (en Café de Leeuw). Bij die cinema mochten we bijvoorbeeld na school niet stil staan. Waar nu CCB is, zat de voorganger van de Corso en dan had je de Flora bij het station. Wij mochten van onze ouders niet naar de bioscoop, dat behoorde niet tot onze opvoeding. Als we al naar de bioscoop mochten, gingen we in de stad naar cinema Crosly en naar de Cineac, die journaal gaf dat steeds werd herhaald. Voor 2 franc kon je dan binnen en na een uur vertrok je weer. In de Rex ben ik nog voor 5 franc binnen geweest. Er was toen ook een strenge filmkeuring.”

“Er waren vroeger twee foren in Berchem: één foor in het najaar (met een draaimolen, smoutebollen e.d.) bij de Borsbeekse Poort. In juni was er de grote foor bij de Willibrorduskerk, die min of meer hetzelfde was als de Sinksefoor, die toen nog op de Leien doorging.”

Jaren '40

“Toen de oorlog in mei 1940 uitbrak was er een regeringsbesluit waarbij alle jongens vanaf 16 jaar werden opgeroepen om zich bij het leger te voegen. Omdat mijn broer en ik (respectievelijk) 18 en 16 jaar oud waren, gingen wij op 17 of 18 mei 1940 naar het station van

Berchem om met de trein naar West-Vlaanderen te gaan voor een opleiding. We kregen ieder 300 frank en een rugzakje mee. Toen stond ik er niet zo bij stil, maar later heb ik me wel afgevraagd hoe mijn ouders dat hebben ervaren. Net als wijzelf wisten mijn ouders niet wat er allemaal ging gebeuren. Er was thuis ook geen telefoon, dus tijdens onze afwezigheid hadden we geen enkel contact met onze ouders. Wij vonden het wel een avontuur. We sliepen onderweg bij boeren en in Roeselaere hebben we drie weken rondgedoold. Ik ben daar zelfs mijn broer nog kwijtgeraakt. Na drie weken waren we weer thuis.”

“Tijdens de oorlog studeerde ik handelsstudie aan de Sint-Ignatius Handelshogeschool in de Prinsstraat. Deze hogeschool kreeg later een Universitair statuut. Omdat ik studeerde, hoefde ik niet naar Duitsland. Ik moest wel elk jaar met een studiebewijs naar de “Kommandantur” van de Duitsers en dan werd ik vrijgesteld om naar Duitsland te gaan. Ik heb die bewijzen nog.”

“In 1944 hebben we, vanwege de vliegende bommen, een tijdje in de kelder gewoond. De burens kwamen ook bij ons schuilen en slapen omdat we een goede stevige kelder hadden. Overdag ging iedereen naar het werk en 's avonds werd er in de kelders geschild. Er was een grote gelatenheid onder de mensen. Je wist toch dat je niet veel kon doen. Je moest al zorgen dat je niet opgepakt werd en naar Duitsland werd gestuurd. Er zijn bij ons dichtbij geen bommen gevallen. Ik heb zelf wel een V1 zien neerkomen op de hoek van de Ferdinand Coosemansstraat en de Grote Steenweg, waar een school en een klooster waren gevestigd. In de oorlog heb ik nog lessen gevolgd voor ambulancier. Ik heb weleens moeten bijspringen, maar echte heldendaden heb ik niet verricht, ik was meer hulpje.”

Jaren '50

“Na mijn studies ben ik in 1947 bij Gevaert Foto Producten (dat later in 1964 Agfa-Gevaert werd) gaan werken. Ik ben onder aan de ladder begonnen en bovenaan geëindigd. Tussen 1951 en 1955 heb ik nog als vertegenwoordiger in Pakistan gewerkt. Ik had inmiddels mijn vrouw leren kennen en we hadden trouwplannen, maar doordat ik snel moest reageren op die openstaande vacature ben ik overijld naar Pakistan vertrokken. Mijn vrouw is mij gevolgd en omdat we geen tijd en middelen hadden om terug te komen om hier te trouwen, zijn we uiteindelijk daar getrouwd. Toen we na vier jaar terugkwamen, hebben we nog een tweetal jaren in een appartement op de Ringlaan gewoond.”

“In 1958 hebben we ons huis laten bouwen, waar we nu nog steeds wonen. Er waren hier toen alleen maar boerderijen. Ons huis was het eerste huis in de Frans Birontlaan. Toen wij hier kwamen bouwen, was aan de overkant van de Grote Steenweg het kasteel Fruithof er nog. Het gebouw was in de oorlog gebombardeerd en lag er vervallen bij. De ruwe stenen hier op onze inrit, komen daarvandaan. We hebben die stenen opgekocht toen ze het kasteel hadden afgebroken.”

“Achter ons huis was het domein van de Aalmoezeniers van de Arbeid, die zaten weliswaar in Antwerpen, maar die hadden hier een gebouw als buitengoed. Het terrein, dat grenst aan onze achtertuin, was oorspronkelijk bedoeld om publiek park te worden. Het bouwbedrijf Amelinckx heeft daar echter appartementsgebouwen neergezet. Het gerucht deed de ronde dat de bouwprocedure wel snel was afgewikkeld met de vraag of alles wel volgens het boekje was verlopen.”

“Mijn kinderen hebben nog gespeeld met de kinderen van boer Geerts die toen de Schaliënhoeve (thans Park West) bewoonde. Zij hadden drie zonen en één dochter. Het meisje was bevriend met één van onze dochters. Mijn vrouw heeft nog in de jaren '60 op die boerderij gefilmd. Ze wilde het echte boerenleven (paarden die ploegen, het rooien van de aardappels etc.), in beeld brengen door de seizoenen heen. Die 8 millimeter films, en nog veel meer filmmateriaal, hebben we hier nog liggen.”

“Ik heb mijn eerste auto pas in 1959 gekocht toen we net in ons huis woonden. Tot die tijd konden we wel al af en toe de auto van mijn schoonouders gebruiken. En dat was soms echt nodig omdat we een groot gezin hadden met vijf kinderen.”

“Ik kan u nog van alles vertellen over wat ik daarna allemaal heb meegemaakt. Ik heb tenslotte

al een lang leven achter mij liggen. Zo heb ik een groot deel van de wereld rondgereisd en heb ik daar vanzelfsprekend veel over te vertellen. Maar dat zijn anekdotes die meer de mens aanbelangen, dan de gemeente zelf. Mocht men daarin geïnteresseerd zijn dan wil ik daar wel in een tweede gesprek verder over in detail gaan, maar voorlopig lijkt mij het voorgaande meer dan voldoende.”

Interview met *Mevrouw Renée Suerickx-Demarbaix* — 16/07/2017

Interview: Ingrid Leonard

Verslag: Jan Vos

.....

Situering

Renée Demarbaix is geboren en getogen in Berchem. Zij is het jongste kind in een rij van 6, waarvan 2 broers en 3 zussen. Ze is geboren op 11 november 1920. Op het moment van haar geboorte woonden haar ouders in de Jan Breydelstraat; nadien is het gezin verhuisd naar de Terlinckstraat om uiteindelijk in 1936 terecht te komen in de Jan Moorkensstraat. Haar ouderlijk gezin was tweetalig, maar de omgangstaal thuis was Frans.

Enkele anekdotes: zij werd ter wereld gebracht door een zekere dokter François Trombeur, die voor deze bevalling 20 frank ereloon vroeg, wat behoorlijk duur moet geweest zijn in die tijd. De gevel van het ouderlijke huis aan de Jan Moorkensstraat was opgesmukt met een Onze-Lieve-Vrouwebeeld. Dit beeld is er gekomen omdat haar ouders lid waren van een vereniging die stonden voor de promotie van Onze-Lieve-Vrouwebeelden aan particuliere huizen, dit als reactie op de socialisten die Onze-Lieve-Vrouwebeelden en andere religieuze symbolen op het openbare domein wilden verwijderen.

Renée Demarbaix huwde in 1947 met Louis Suerickx. Louis Suerickx was werkzaam bij het Centraal Bureau voor Hypothecair Krediet. Via deze instelling werden onder meer ook de schadevergoedingen uitbetaald i.f.v. de heropbouw na de oorlog. Het gezin Suerickx Demarbaix heeft drie kinderen.

Opleiding en onderwijs carrière

Renée Demarbaix volgde lager onderwijs in de Heilige Familie, oorspronkelijk in de Sint-Hubertusstraat en nadien in de Jan Moorkensstraat. Dit was een bewuste keuze van haar ouders, omdat deze school Franstalig was. De Nederlandstalige scholen, de oefenschool van Pulhof en de gemeentelijke scholen, waren daarenboven onbetaalde scholen. Haar ouders vonden Sint-Lutgardis te reactionair. Zij herinnert zich van de Sint-Hubertusstraat dat haar broer haar naar school bracht met de autopéd.

Op het einde van het de lagere school kreeg zij haar eerste lessen in het Nederlands. Het ging dan over geschiedenis en godsdienst.

Voor het middelbaar onderwijs startte Renée Demarbaix in 'de blauwe school' of 'het Pulhof'. Zij volgde wel eerst een zevende leerjaar om haar Nederlands te verbeteren. Nadien volgde zij de normaalschool. Zij studeerde was op 20 jaar afgestudeerd als onderwijzeres.

Zij begon haar loopbaan met de vervanging van een leerkracht in de jongensschool van Sint-Norbertus. Zij herinnert zich dat zij toen als vrouw niet op de speelplaats mocht komen.

Haar volgende lesopdracht was aan de technische school van de Cuytstraat. Zij moest hiervoor wel eerst een examen afleggen om te mogen lesgeven in het secundair onderwijs.

Daarna werd zij gevraagd voor een lesopdracht aan de Handelsschool van Sint-Agnes. Ook hiervoor moest zij een examen afleggen. Dit diploma werd nog ondertekend door Kamiel Huysmans.

Tijdens de oorlog werd de school geschorst in de periode van de vliegende bommen.

Sint-Agnes was een meisjesschool die enkel toegankelijk was voor vrouwen. In die tijd werden de leerkrachten in het technisch onderwijs zwaar onderbetaald. De wedden werden pas gelijk getrokken met het algemeen secundair onderwijs door de wet Harmel.

Tijdens haar schoolloopbaan heeft zij zich vooral toegelegd op letterkunde.

Verenigingen

Tijdens haar schooltijd was Renée Demarbaix lid van het VKS (Vlaamse Katholieke Studenten). Na haar schoolperiode heeft zij zich aangesloten bij de christelijke middenstandsvrouwen of het CMBV. In die tijd sprak men ook van de groep met de 'witte potsen'. Renée herinnert zich uit de beginperiode nog veelbesproken studieweken die begeleid werden door priesters. Zij is jaren voorzitter geweest van de lokale CMBV-groep in OLV Middelaars.

Een anekdote uit die tijd: de pastoor gaf geen hand aan vrouwen die niet getrouwd waren.

Politieke loopbaan

De CVP werd gesticht in 1945 als een samenwerkingsplatform tussen de verschillende bestaande christelijke bewegingen: het ACV, de christelijke middenstand (NCMV) en de Boerenbond.

Vanaf het begin was Renée lid van de lokale bestuursraad CVP- Berchem.

In 1949 kregen de vrouwen stemrecht. Renée werd toen de eerste keer verkozen in de provincieraad van Antwerpen. Zij is meer dan 35 jaar provincieraadslid geweest, waarvan ze 25 jaar lid was van het bureau. Het succes van haar loopbaan dankt ze volgens zichzelf aan verschillende zaken: haar goede en sociale opleiding, haar dienstbetoon, haar sociaal netwerk en het feit dat ze altijd meer voor de mensen dan voor de partij is opgekomen. Ze had praktisch altijd de meeste stemmen binnen de 6 gemeenten van haar kiesarrondissement.

Op politiek vlak heeft zij ondervonden dat binnen de CVP het ACV altijd iets meer te zeggen had dan de andere bewegingen.

In haar provinciale loopbaan heeft zij zich vooral ingezet voor het onderwijs en de gehandicaptenzorg.

Op het vlak van onderwijs heeft Renée meegewerkt aan allerlei initiatieven binnen de provincie: naast de overname van Sint-Godelieve, vooral de uitbouw van het PIVA, een bundeling van de vroegere bakkerijschool en beenhouwerijschool met daarna de oprichting van een hotelschool, een opleiding traiteur en een opleiding hotelmanagement. Daarnaast heeft de provincie in het Rivierenhof ook een internaat gehad voor meisjes uit een landelijke omgeving.

Binnen het ruimere onderwijsveld heeft Renée mee bereikt dat vrouwen mochten blijven lesgeven nadat ze trouwden. Binnen de CVP was Renée een voorloper op het vlak van vrouwenemancipatie. De grote doorbraak van de vrouwen in de CVP kwam er pas in de volgende generatie (generatie Miet Smet).

Renée Demarbaix is burgemeester van Berchem geweest in de periode 1975-1982. Zij werd als burgemeester verkozen na een splitsing binnen de CVP. Een gedeelte van de partij liep toen over naar de toenmalige VU.

In 1983, bij de eerste verkiezingen in de fusiestad Antwerpen, stond Renée Demarbaix vierde op de lijst van de CVP. Ondanks haar groot aantal voorkeurstemmen werd zij niet verkozen tot schepen. Ze kreeg wel een mandaat in het bestuur van de AWW. De AWW was toen internationaal een toonaangevend bedrijf, wat maakte dat je vanuit het bestuur kon deelnemen aan diverse internationale congressen. De AWW was ook op financieel vlak een interessante intercommunale. Bestuursleden kregen er grote vergoedingen. De voorzitter had er bv bijvoorbeeld permanent een dienstwagen met 2 chauffeurs ter beschikking. Renée gaf toe dat ze gemeenteraadslid gebleven is omwille van het daaraan verbonden bestuursmandaat in de AWW. Renée is van mening dat een schepen in feite geen bijkomende bestuursmandaten zou mogen hebben.

Evaluatie fusie Antwerpen

Renée Demarbaix ziet op 3 vlakken nadelen van de fusie.

Berchem heeft nu veel minder beleidsruimte voor investeringen dan voor de fusie. Berchem was met zijn 50.000 inwoners de derde grootste gemeente in de fusie, na Antwerpen en Deurne. Dat maakte dat Berchem een relatief groot budget had. Een voorbeeld is de recente heraanleg van de Ringlaan. Dit heeft veel te lang aangeslept.

De kwaliteit van het politiekorps is er sterk op achteruit gegaan en de politie is ook veel minder bereikbaar.

Vooral mensen die activiteiten organiseren hebben nu veel minder steun.

De nadelen van de fusie hangen wellicht ook samen met de globale evolutie van de maatschappij, denk bijvoorbeeld aan de groeiende individualisering. Renée vindt dat de televisie in de samenleving veel kapot gemaakt heeft.

Terugblik op haar burgemeesterschap in Berchem

Globaal genomen is Renée over de periode van haar burgemeesterschap heel tevreden.

Zij heeft in die periode heel wat kunnen realiseren. Ze denkt hierbij aan het Cultureel Centrum Berchem, verschillende nieuwe scholen, verschillende nieuwe sociale woningbouwcomplexen (vb. aan de kerk van Willibrordus, Groenenhoek,...), nieuwe OCMW-initiatieven (Sint Anna, zorgcentrum de Meerminne,...).

De Grote Steenweg was tijdens haar mandaat een aanslepend probleem. De grote Steenweg was een rijksweg. De verbreding was al voorzien sinds 1909. Door het groot aantal onteigeningen nam de leegstand toe. Huizen werden wel tijdelijk verhuurd, vooral aan migranten. De

uiteindelijke heraanleg is gebeurd door Schepen Mangelschots na de fusie.

Tijdens haar mandaat waren er ook plannen voor een nieuw gemeentehuis op de Brilschans. Een immobedrijf heeft het college toen nog meegenomen op een gratis studiereis naar Rijsel. Uiteindelijk is daar niets van terechtgekomen.

Voor Renée was het toenemend aantal migranten, hoofdzakelijk Turken, geen probleem. De aanvraag voor de bouw van een moskee heeft ze zondermeer goedgekeurd. Ze herinnert zich één voorval van spanningen tussen allochtonen en autochtonen. Concreet ging het over spelende kinderen op de trappen van de Sint-Hubertuskerk in de Victor Jacobslei. Ze heeft dit samen met de commissaris kordaat aangepakt. Een gesprek met de ouders van de kinderen heeft alles opgelost.

Op het vlak van bedrijfsleven heeft Renée niet direct veel ondervonden van de economische crisis in de jaren '70. Atea was al vroeger verhuisd naar Herentals. Grootkeukens Rubbens en wasserij Goossens waren toen belangrijke bedrijven. Vooral Rubbens was in die tijd nog heel expansief. In Oud-Berchem waren er toen nog heel veel cafés en frituren. Toen bestond er naast De Koninck nog een andere brouwerij 'Cleo', ergens tussen de Generaal Drubbelstraat en het station.

Als burgemeester had Renée een actieve band met het sociaal-cultureel leven in de gemeente. Zij herinnert zich de bijzondere band met Berchem Sport. Als Berchem Sport won, dan kwamen de supporters afgezakt naar haar huis in de Jan Moorkensstraat. Het was de gewoonte dat de burgemeester dan trakteerde.

Berchem had toen nog drie verschillende kermissen: één in de Put (aan het station), één op het Van Hombeeckplein en één op de Singel.

Berchem telde heel wat verenigingen: 6 koren, verschillende harmonieën (harmonie De Vriendenkring bestaat nu nog), bakspel, ton, biljarten en theaterverenigingen (prachtige zaal in de Vredestraat).

De Ring rond Antwerpen lag er al lang voor haar mandaat. De ring was een economische noodzaak. Wellicht zijn de mensen nu ontevreden met de slechte luchtkwaliteit die hier onvermijdelijk een gevolg van is. Ook de luchthaven was een economische noodzaak. De luchthaven was er trouwens voor de buurten errond ontwikkeld werden.

Interview met **Rik Van den Borre** — 21/2/2017

Verslag: Jan Vos

Rik Van den Borre is een geboren en getogen Berchemnaar. Hij werd geboren 'op de keukentafel' in 1922 in de Villegasstraat. Rik is 95 jaar oud. In 1927 verhuisde het gezin Van den Borre naar de Lode Gerritslaan, een zijstraat van de Koninklijkelaan. Zijn ouders bouwden hun huis op een moment dat hier praktisch nog niemand woonde en zelfs de straat nog niet aangelegd was. Rik bleef in het ouderlijke huis wonen tot aan zijn huwelijk in 1947. Op dat moment verhuisde hij naar de Koninklijkelaan nr. 101, letterlijk om de hoek van zijn ouderlijk huis. Hier is hij tot op de dag van vandaag blijven wonen. Hij woont hier dus al 70 jaar.

Rik heeft zijn lager onderwijs en humaniora gevolgd aan het Stanislascollege en heeft nadien licentiaat handelswetenschappen behaald aan de UFSIA. Op professioneel vlak is Rik gestart in administratieve functies, maar hij heeft uiteindelijk een carrière opgebouwd in managementfuncties. Rik is actief geweest in diverse verenigingen.

Het huis waar hij nu woont is gebouwd door zijn grootvader, die grafzerkmaker was met een atelier op het huidige domein van het kerkhof. Zijn grootvader kwam uit een familie van steenhouwers uit Kampenhout die rond 1865 naar het Antwerpse verhuisden naar aanleiding van de aanleg van de fortengordel.

Op het domein van het kerkhof stond toen ook nog een houten huisje van de bewaker van het kerkhof; in

de volksmond noemde men die man 'molleke de grafmaker'.

In die tijd liep er ook een baan, de Molenweg, rechtstreeks van de kerk van Willibrordus naar het kerkhof. De Molenweg is rond 1922 verdwenen. In de omgeving was ook het eerste voetbalveld van Berchem-Sport.

De Floraliënlaan was in feite de oude baan naar Mechelen, vertrekkend vanaf de Harmonie over de Generaal Lemanstraat tot aan de Luythagen (Mortsel).

De bebouwing van de Koninklijke Laan is pas op gang gekomen na de opstart van de koloniale hogeschool, in 1922. Op de hoek van de Grote Steenweg en de Koninklijkelaan lag vroeger het rusthuis Sint Anna, dit is nadien verhuisd naar de Floraliënlaan.

De vroegste herinneringen van Rik gaan terug naar de periode van de Villegasstraat. Hier herinnert hij zich de markt en 'Charel de melkboer' die met paard en kar elke dag van Vremde kwam.

Van zijn jonge jaren in de Lode Gerritslaan herinnert hij zich vooral dat er gespeeld werd in de onmiddellijke omgeving. Het grootste deel van de omgeving was nog onbebouwd. De wijk hier werd beschouwd als de 'halve buiten'. De situatie toen verrees nog naar de vroegere drie plekken waar de woningen geconcentreerd waren: de Leeuwerik (omgeving Koninklijkelaan), de Schom (omgeving Strijdhof, Troyentenhof) en de Molens (halverwege tussen Willibrordus en het kerkhof).

Rik ging te voet naar school, ofwel via de Floraliënlaan of via de zandweg naar Willibrordus.

In de buurt van de Koninklijkelaan werd vroeger een onderscheid tussen gemaakt tussen twee soorten bewoners: de 'gewone' mensen en de 'gens biens'. In de winkels en op andere publieke plaatsen werd veel Frans gesproken. De parochie heeft hier zelfs tot de jaren 70 een mis met een Franse preek georganiseerd.

De periode van het Stanislascollege was voor Rik een gelukkige tijd. Hij herinnert zich dat er toen in het college meer dan 30 priesters waren. Stanislas had ook een actief verenigingsleven; Rik was zeker 8 jaar geëngageerd in de toneelgroep. Op een bepaald moment heeft de vader van Rik overwogen om hem naar een andere school te sturen. Toen is ook het schoolgeld ter sprake gekomen. Voor een jaar Stanislas moest je toen voor een leerling 200 frank betalen. Dat klinkt niet veel, maar een goede maandwedde bedroeg toen 1800 frank.

Leerlingen kwamen niet alleen van Berchem, maar ook van de 'boerenbuiten', toen Mortsel, Edegem en Kontich. Over die leerlingen werd al smalend gezegd 'die rieken naar de koeien'.

Door zelf twee scholen (OLVE Edegem en kleine Stan) op te richten is het aantal leerlingen in het

Stanislascollege teruggelopen. Na verschillende fusies is werd Stanislas in 1990 omgevormd tot het Willibrorduscollege. Door mismanagement is de school uiteindelijk rond 2000 gesloten. Het Stanislascollege is ontstaan in 1902 in de Frederik de Merodestraat. Nadien heeft het de lokalen van de Heilige Familie overgenomen.

Over de oorlog herinnert Rik zich vooral de grote solidariteit onder de mensen. Iedereen sprak elkaar aan en hielp waar hij kon. Tegelijkertijd werd er tijdens de oorlog al veel gesproken in termen van witten en zwarten. Onmiddellijk na de oorlog waren mensen er heel snel (soms zelfs overdreven snel) bij om anderen aan te geven als collaborateurs. Van solidariteit was na de oorlog geen sprake.

Daarnaast herinnert Rik zich ook dat er 's nachts veel lawaai was. Op het kruispunt van de Prins Boudewijnlaan en de Ringlaan stond er Duits afweergeschut. Dit zorgde voor veel lawaai telkens er vliegtuigen overvlogen. In de buurt waren er ook veel Duitsers gehuisvest.

Rik herinnert zich dat hij vrij snel wende aan het lawaai. Na korte tijd sliep hij door het lawaai van het afweergeschut.

Het begin van de oorlog was wel overrompelend. Van de ene dag op de andere werd men geconfronteerd met de totale verandering. Bijna onmiddellijk werden alle 15- tot 18-jarigen opgeroepen om zich te melden in Roeselare. Samen met 5 vrienden fietste Rik naar Zuid-Frankrijk en kwam pas na 4 bewogen maanden terug naar Antwerpen. Uiteindelijk kon hij zijn humaniora afmaken en heeft hij op een relatief rustige manier tijdens de oorlog kunnen studeren aan de UFSIA. Om na een eventuele oproeping terecht te komen in een veilige functie volgde Rik een cursus ambulancier en mechaniek.

Rik heeft nog enkele herinneringen aan het Berchem van over de Grote Steenweg. De Jan Moorkensstraat was in zijn jeugd jaren nog een zandweg. Halverwege die zandweg herinnert hij zich een weide waar op een bepaald moment wel 20 woonwagens (paarden) met zigeunerfamilies verbleven. Als je voorbij de Heilige Familie richting Mortsel keek, dan zag je een lange zandweg, je zat daar in de volle buiten. De Groenenhoek was voor Rik in zijn jeugd jaren ver weg. De leefwereld van de mensen was toen veel kleiner. Er was toen ook geen sprake van een samenhang op het niveau van Berchem. Berchem als gemeente of bestuur waren toen geen herkenbare identiteiten. Mensen leefden ook veel zuiniger. Een illustratie hiervan: Rik herinnert zich dat je voor de tram per vak moest betalen, nu zou je dit zones noemen. Niemand van de buurt nam de tram aan de Koninklijkelaan, maar stapte eerste te voet naar Willibrordus, omdat je anders een vak meer moest betalen.

Over Oud-Berchem wil Rik nog kwijt dat vroeger eigenlijk de Hoge Weg de grote baan was en dat de Grote Steenweg in feite 'den doorsteek' was. Later is dan de Grote Steenweg rechtgetrokken en verbreed.

Herinneringen aan bedrijven in Berchem:

- 'Den Toile Cirée', een groot bedrijf dat bestaan heeft tot de jaren 1930, van de Kemmelbergstraat tot aan grote Steenweg, overgenomen door Coveliers
- Atea, verbonden met Antwerp-Telephone
- Minerva aan de Karel Oomstraat, vroeger grondgebied Berchem

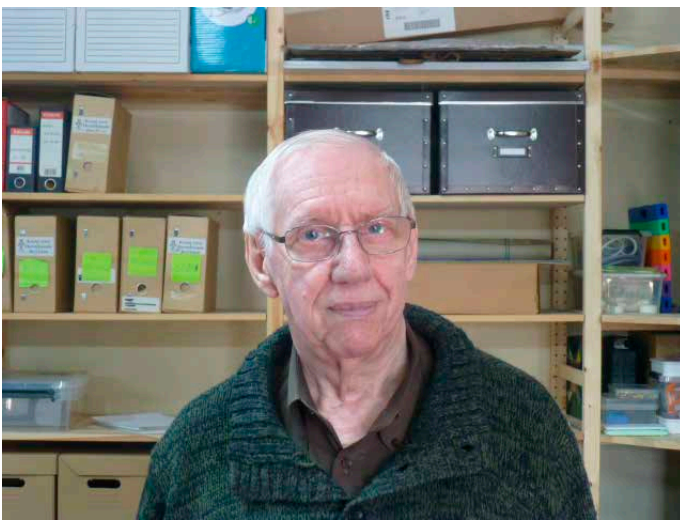
Herinneringen aan winkels in oud-Berchem

- In de den Appel (groenten en fruit)
- Cloots (bakker)
- Overstyns (fruit)
- Bastenie (fietswinkel)

Interview met **Walter Gysen** — 4/4/2017

Verslag: Jan Vos

Situering: Walter Gysen is een geboren en getogen Berchemnaar. Hij werd geboren in 1938, zijn ouders woonden toen in de Lange Pastoorstraat. Zijn moeder werkte bij de gemeente Berchem en zijn vader werkte bij Gevaert. Zijn vader was sociaal geëngageerd als voorzitter van de Christelijke Metaalbewerkers Berchem en later als voorzitter van de plaatselijke ACV-afdeling. In die zin lijkt Walter erg op zijn vader. Hij heeft zijn volledige leven doorgebracht in Oud-Berchem, Berchem intra muros of Berchem binnen de ring. Na zijn huwelijk met Josée De Cock op 14 juli 1964 betrokken de jonggehuwden een appartement op de hoek van de Bindstraat en de Ferdinand Coosemanstraat. Na het vroegtijdig overlijden van zijn schoonvader kwam zijn schoonmoeder het gezin vervoegen en verhuisden ze naar de Maloustraat. In 1967 kocht het gezin de huidige woning in de Auwersstraat aan en verhuisden ze naar dit pand.

Eerste herinneringen en schoolloopbaan

Zijn eerste herinneringen gaan terug naar tot het einde van de oorlog van 40/45. Op de hoek van de Uitbreidingstraat en de Heilig Hartstraat (pleintje met beukenboom voor de Sint-Willibrorduskerk) was de gemeentelijke lagere jongensschool op nr. 4 gevestigd. Vermits er toen geen les gegeven werd, was die school opgeëist en verbleef er een afdeling Duitse soldaten, dit als voorpost ter verdediging van Antwerpen. Van die plaats had men een vrij zicht op de Grote Steenweg zeker tot aan de Jan Moorkensstraat. Op het grasveld, nu parking, tussen de kerk en de rijweg Uitbreidingstraat werden door de Duitsers loopgraven aangelegd.

Hij herinnert zich nog dat zijn grootmoeder daar hout ging sprokkelen en met een revolver bedreigd

werd door een jonge Duitse officier. Zij moest dit hout laten liggen.

Toen de Engelse troepen Antwerpen bedreigden en de bevolking daarvan weet kreeg, verschenen er hier een paar reeds Belgische driekleuren. In zijn straat hing een grote vlag over de straat gespannen. De bange Duitsers dronken zich moed in en trokken allen in patrouille met geladen wapen door de wijk terwijl ze hun kwartier onbewaakt achterlieten. Een uitdaging die de omwonenden gebruikten om alles wat niet te heet of te zwaar was mee naar huis te nemen. Zijn moeder was reinigster in die school en voelde zich verantwoordelijk voor het eigendom van de school. Ze trachtte het stelen van dit gerief te verhinderen. Uiteraard tevergeefs. Toen de Duitsers echter terug in de buurt verschenen vluchtte iedereen de dichtstbijzijnde woning in. Zo kwamen moeder en kind terecht bij burens waar de huistafel vol stond met goederen die bij de Duitsers gestolen waren.

Zijn vader was ondertussen een pakje sigaretten op de Grote Steenweg gaan halen en keerde daarna huiswaarts. Jammer genoeg had hij geen huissleutel mee en moeder en ik waren naar de burens gevlucht. De patrouillerende Duitsers draaiden toen de Lange Pastoorstraat in. Zijn vader kon gelukkig nog aanbellen bij de burens die hem tijdig binnenlieten. Had de patrouille hem ontdekt dan was hij zeker neergeschoten geweest.

De Duitsers verdwenen met de noorderzon en werden vervangen door de Engelsen die dezelfde verblijfplaats kozen. Omdat zijn moeder daar werkte kon hij er binnen en buiten lopen. Zijn moeder maakte voor hem een Engelse muts met een pompon. Ze werden daar echt verwend, kregen wit brood met vlees en Engelse oplosthoe. De twee koks Bill en Stan bezorgden hen frietvet en vlees. Zijn grootmoeder bakte er frieten bij en de Bill en Stan kwamen samen ons gezin versterken bij het nuttigen van de maaltijd. Als zesjarige kreeg Walter hier zijn eerste Engelse lessen. Later in het middelbaar onderwijs heeft hij daarvan de vruchten geplukt. Hij herinnert zich ook nog een bezoek aan een jumpingtoernooi in het Nachtegalenpark waar hij kennis maakte met een Amerikaanse hogere officier, die na afloop zo dronken was dat hij

niet meer wist waar hij logeerde. Ze namen hem dan maar mee naar huis waar hij zijn roes kon uitslapen. 's Morgens wanneer hij nuchter genoeg was, vervoegde hij opnieuw zijn eenheid, na een stevig ontbijt.

De Engelsen verplaatsten hun eenheid naar een alleenstaand herenhuis aan de Jan Van Rijswijcklaan en Walter trok met enkele jongeren van de buurt mee over de Wezenberg naar deze nieuwe pleisterplaats. Eten en drinken kregen zij voldoende van de koks. Vervelen deden ze zich niet, er was voldoende speelgoed van de vorige, waarschijnlijk gevluchte bewoners. Nog niet zo lang geleden werd dit huis afgebroken bij de uitbreiding van Antwerp Expo.

In 1944 toen het gewone leven voorlopig kon hervat worden, was Walter schoolplichtig en moest hij les volgen in de gemeentelijke jongensschool op nr. 4 die hij reeds kende, maar na twee weken werd die school ontruimd en moest hij verder het lager onderwijs volgen in de gemeentelijke jongensschool nr. 2 in de Willem Van Laarstraat. Hij was een stille brave leerling, die ontzag had voor de leraar. Hij herinnert zich nog dat de meester in het tweede leerjaar rond 11.30 uur een oefening aan de leerlingen gaf, water voor thee op de duvelkachel zette, zich op de stoel ernaast zette en in slaap viel. De leerlingen merkten dat en hielden zich wel stil, maar sommigen waren luidruchtiger. Hij vertelde het hele verhaal thuis en besloot ermee dat hij bang was dat de meester wakker zou worden door al dat lawaai. Hij vond dat het toen normaal dat de meester een dutje deed tijdens de les. In het vierde leerjaar werd hij door de meester naar voor geroepen. Hij dacht dat het was om een goed punt te krijgen, maar hij kreeg een klinkende oorveeg omdat hij stilte had gevraagd en Walter toch nog iets gezegd had. In het vijfde leerjaar las de leraar bij op het einde van de les, als er nog 5 à 10 minuten overbleven, voor uit een boek van Karl May 'Het geheim van de witte bison'. Het einde van dat boek werd in de lessen nooit bereikt. Maar Walter heeft het boek later zelf aangekocht en is nog steeds een fan van deze schrijver. Hij ging zelfs naar Breda om deze boeken te kopen. Later werden ze in een prismareeks in ons land aangeboden.

Hij bezit nu de vijftig delen en leest ze tussendoor. Sommige vallen bijna uiteen door intens gebruik.

Walter was enig kind. Zijn moeder moest om zes uur 's morgens beginnen om de kachels in de klaslokalen tijdig aan te krijgen zodat het rond acht uur warm was. Zijn vader werkte bij de Gevaert als paswerker en vertrok om zeven uur. Walter moest daarom om zeven uur opstaan en door zijn grootmoeder langs moederskant opgevangen worden. Zijn moemoe vertelde dan talrijke verhalen uit haar jeugd. Verhalen die hadden opgetekend moeten worden omdat ze een heemkundige waarde hadden.

Na de lagere school heeft Walter vier jaar op het atheneum (Berchem) les gevolgd. Nadien heeft hij de handelsschool in de Willem Van Laarstraat vervolledigd.

Loopbaan

Na zijn legerdienst in 59/60 is Walter zijn professionele carrière begonnen in een brons- en tingieterij in Hoboken. In deze firma 'Western Industries' werden bronzen staven gegoten voor de industrie. De kleinere staven dienden voor gebruik in de stuurinrichting van auto's. Vermits veel auto's ouder waren en er geen vervangingsdelen meer in de magazijnen voorhanden waren, moesten die onderdelen door de garagisten zelf aangemaakt worden. Garages hadden toen nog zelf draaibanken om onderdelen aan te passen. In de gieterij werden toen de gietvormen nog ingesmeerd met white-spirit en Ça-va-seul om ervoor te zorgen dat de staven goed los kwamen. Dat maakte wel dat je handen smerig waren en je moeilijk een telefoon kon opnemen. Je moest eerst je handen proper krijgen met zandzeep. In deze firma werden veel brieven en facturen in het Frans opgesteld. De functie van Walter lag vooral bij de facturatie. Toch slaagde hij erin dat de briefwisseling met Antwerpse firma's die voorheen in het Frans verliep, verder in het Vlaams gevoerd werd.

In 1962 is Walter begonnen bij het gemeentebestuur van Berchem; eerst 6 maanden in bij de dienst Bevolking en daarna tot 1967 in bij de dienst Onderwijs.

Van 1967 tot 1977 was Walter kabinetschef van burgemeester Edgard Ryckaerts. Hij was de eerste kabinetschef met een erkend statuut.

In de legislatuur 1977-1982 was Walter verbonden aan het algemene secretariaat van de gemeente Berchem en later aan de dienst burgerlijke stand en feesten.

In de legislatuur 1982-1986 (na de fusie) was Walter verbonden aan het kabinet van schepen Jan Devroe, specifiek voor middenstandszaken en hinderlijke bedrijven. Na het ontslag van Jan Huyghebaert als havenschepen werd deze functie overgenomen door schepen Jan Devroe. Zo werd Walter overgeheveld naar het kabinet van schepen Georges De Corte dit onder leiding van

de huidige stadssecretaris Roel Verhaert.

In 1988 is Walter terug verhuisd naar het district Berchem, waar hij de dienst Vreemdelingenzaken en de districtsraad opvolgde. In 1998 ging Walter op pensioen.

Moeilijkste dossiers in zijn loopbaan

Als moeilijkste dossier vermeldt Walter de tv-distributie. In Berchem heeft dit dossier voor heel wat heibel gezorgd. Walter was in die periode ook als plaatselijke correspondent verbonden aan de GVA. Voor de toewijzing van de tv-distributie waren er twee concurrenten: Radio-Public en Integan. De gemeenteraad die de keuze moest maken tussen deze aanbieders heeft hierover meer dan 12 uur gedebatteerd, van 8 uur 's avonds tot 8 uur 's morgens. Deze politieke discussies hebben ook voor de nodige schokken in het partijlandschap gezorgd. 'Overloperij' en afscheuringen waren aan de orde.

Een tweede moeilijk dossier was de verkiezing van de OCMW-raadsleden voor de legislatuur 1971-1976.

Dossiers die zorgden voor werkvoldoening

Daarnaast waren er natuurlijk ook dossiers waar Walter veel voldoening aan beleefd heeft. We vermelden drie dossiers.

Walter heeft 25 jaar lang, van 1970 tot 1994, de jaarlijkse Berchem-Marathon georganiseerd. Dit was een samenwerkingsverband met de GVA, Atletiekvereniging Olympia en het gemeentebestuur van Berchem, ontstaan uit een idee van de Berchemse Jeugdzorg. In de zeventiger jaren heeft hij ook 6 keer een jaarlijkse jumping georganiseerd in samenwerking met het militair hospitaal. Concreet werd hiervoor een samenwerking georganiseerd tussen de gemeente Berchem en het militair hospitaal van Berchem. Het gemeentebestuur van Berchem had in 1969 het peterschap aanvaard over het militair hospitaal Antwerpen. In 1974 werd de verjaardag van vijf jaar Peterschap gevierd met een optocht en afgesloten met een taptoe met medewerking van de muziekkapel van de rijkswacht, de luchtmacht en de zeemacht. Vanuit zijn functie van de dienst Feesten was Walter ook de organisator van gemeentelijke concerten in de voormalige zaal "Alpheusdal". Als secretaris van het comité "Galabal van de Burgemeester" organiseerde hij van 1968 tot 1983 mee de jaarlijkse galabals, in het begin in de zaal Harmonie en op het einde in 1983 in zaal Alpheusdal. Later werden nog militaire concerten ingericht als secretaris van Jeugdzorg Berchem.

Voor de ring er was, waren daar de Brialmontvestingen. Naast de forten, poorten en waterpartijen waren er grote vlaktes. Op deze vlaktes waren er heel wat terreinen van sportclubs en jeugdbewegingen. Een overblijfsel van de vestingen is de Brilschans.

Als kind kwam Walter niet zo vaak buiten Oud-Berchem. Er werd vooral op straat gespeeld. Als kinderen zich al eens verder waagden dan kwamen ze terecht op de 'platte berg', een berm naast de Willibrorduskerk of in de buurt van de 'Leeuwerk', ook een soort berm waar een grote boom stond en een zavelhoop lag waar mensen zavel kwamen halen. De Leeuwerik lag in de buurt van waar vroeger de Molenstraat lag en nu het Leeuwerikpark en de Coremansstraat ligt. In de Molenstraat waren er ook verschillende houten huisjes. Deze huisjes waren in hout opgetrokken omdat ze, in geval van oorlog, snel moesten kunnen afgebroken worden.

Vroeger was er een asseweg die de kerk van Willibrordus verbond met de Coremansstraat. Daarnaast was er een rode bakstenenlaan die de Generaal Lemanstraat verbond met de Floraliënlaan. Dat was in feite het begin van de oorspronkelijke steenweg Antwerpen-Mechelen. Als je vanuit Willibrordus de grote Steenweg opwandelde dan zag je in feite een grote open vlakte. Ter hoogte van de Jan Moorkensstraat waren er wel houten huisjes en ter hoogte van de huidige dexiagebouwen was er ook een houthandel.

Op de hoek van de Singel en de grote Steenweg stond er een groot SHELL-station, waar je ook op de eerste verdieping kon tanken.

Als jongere ging Walter turnen in een zaal aan de Bikschotelei in de Groenenhoek. Hij herinnert zich dat hij hiervoor met de fiets een asseweg nam die vertrok aan de Villegasstraat en die uitkwam aan de Marcel Auburtinlaan. Daar reed hij verder langs de Karel Coggestraat om dan via een bareel de spoorweg over te steken en zo in de Groenenhoek terecht te komen.

Turkse gemeenschap

Walter heeft de instroom van Turken meegemaakt als ambtenaar in het vroegere Berchem en

nadien als verantwoordelijke voor de dienst Vreemdelingenzaken in het district Berchem. In het begin kwamen de Turkse mannen alleen naar hier, maar vrij snel zijn ook hun gezinnen naar hier verhuisd. De meeste Turken waren heel dankbaar met hun opvang in België. Walter wordt nog dikwijls op straat of op de markt aangesproken met een openingszin in de stijl van 'Gij hebt ons nog ingeschreven in Berchem...'.

Bedrijfsleven in Berchem

Bedrijven die in het geheugen zijn blijven hangen:

- Rubbens (Grootkeukens, in de Berchemse periode, 600 man in dienst, nadien verhuisd naar Kruibeke)
- Garage Caremans, Van Hombeeckplein
- Wasserij Goossens, Ferdinand Coosemanstraat (de oprichters zijn allebei meer dan 100 jaar oud geworden)
- Vervroegen (rolluiken), Gulden Vliesstraat
- Cartonnage Hendrickx, Uitbreidingstraat
- Atea (Belpairestraat, overgenomen door Siemens en verhuisd naar Herentals)
- Tramdepot (schuin tegenover politiebureau op de Grote Steenweg)

Impact van de fusie van Antwerpen

De geschiedenis herhaalt zich. De eerste werkopdracht van Walter in de nieuwe fusiestad Antwerpen was het opmaken van een inventaris van de vergoedingen die bestuursleden ontvingen in de intercommunales. Dit was informatie die niet zo gemakkelijk werd prijsgegeven.

Belangrijkste veranderingen door de fusie:

- Het dossier van de Grote Steenweg in Berchem, waarvoor al in 1907 onteigeningen goedgekeurd werden, werd eindelijk concreet opgestart door schepen Mangelschots. In dezelfde periode werd ook een nieuw districtshuis gepland.
- De grote Berchemse manifestaties werden afgeschaft of drastisch ingeperkt. We denken hierbij aan de jaarlijkse marathon en de grootschalige braderij in de Drie Koningenstraat / Statiestraat (toen nog meer dan een volledige week). De achteruitgang van de braderij heeft ook wel te maken met het verdwijnen van de zelfstandige winkels, de opkomst van de goedkopere winkelketens en de groeiende leegstand.
- De fusie had tot gevolg dat lokale partijleden en burgers ook minder contact hadden met de beleidsverantwoordelijken. Dit probleem is wel gedeeltelijk opgevangen door de oprichting van districtscolleges met eigen budgetten.

Sociaal leven

- Als secretaris van burgemeester Ryckaerts was Walter actief betrokken bij de oprichting van de cultuurraad, de sportraad, de gezinsraad en de jeugdraad in Berchem
- Lid van de Koninklijke Turnkring Sint-Willibrordus (van 6 tot 12 jaar)
- Lid en leider van de Chiro Sint-Willibrordus (van 12 tot 17 jaar en van 21 tot 24 jaar)
- Secretaris van het Galabal voor de Burgemeester (van 1968 tot 1983)
- Secretaris van Jeugdzorg Berchem (vergelijkbaar met Kindervreugd-Antwerpen) 1983 tot 2015 - ontbinding)
- Voorzitter van de 'Harmonie De Vriendenkring' (1979 – 2000)
- Voorzitter van de Heemkundige Kring Berchem (2008 – 2016)
- Secretaris van de Heemkundige Kring Berchem (2002 – 2008, en van 2016 tot heden)
- Verantwoordelijke Gemeentefeesten Berchem

Interview met **Wiske Moerenhout** — 15/12/2016

Interview: Hanneke Reiziger — ongeveer 1.15 uur

Persoonlijke gegevens

Naam: Wiske Moerenhout (1935)

Geboren in Sint-Jans-Molenbeek te Brussel

Beroep: koördigente, zangeres, muziekpedagoge, muziklerares

Ze is in 1959 door werk in Berchem terechtgekomen. Ze woonde eerst in de Frans Beckerstraat 96 en thans vandaag woont ze in De Roest d'Alkemadelaan 10.

Familiegeschiedenis

Beide ouders kwamen uit Brussel. Haar vader was Jos Moerenhout (zie: https://nl.wikipedia.org/wiki/Jos_Moerenhout) en haar moeder kwam ook uit Brussel. De grootouders van Wiske (vaderskant) hadden een drogisterij op de Gentse Steenweg in Brussel. Haar grootouders van moederskant kwamen oorspronkelijk uit Nederland. Haar grootmoeder kwam uit Rotterdam en haar grootvader kwam uit Den Haag. "Mijn grootvader was een slagerszoon. Zijn vader had een slagerij op het Spui in Den Haag. Mijn grootvader wilde zijn vader niet opvolgen en droomde ervan kunstschilder te worden. Hij heeft op een gegeven moment de trein naar Parijs genomen om daar schilderles te gaan volgen. De trein reed over Rotterdam waar een mooie dame in de trein stapte, die op de hoogte van Brussel ziek werd.

Mijn grootvader stapte met haar mee uit in Brussel en daar is hij - samen met wie later mijn grootmoeder werd - in Laken blijven hangen. Hij is nooit in Parijs geraakt. Hij verdiende zijn brood met de belettering en beschildering van etalageruiten. dat was nog voordat er neonreclame werd gebruikt. In zijn vrije tijd bleef hij wel als kunstschilder actief. Wiske heeft nog één jongere zus.

School

Ze volgde de lagere school in Sint-Agatha-Berchem, de middelbare school deed ze gedeeltelijk in Molenbeek gedaan en de laatste twee jaren van haar humaniora in Antwerpen aan het Lyceum. Daarna ging ze naar het Koninklijk Conservatorium van Antwerpen.

Werk

Zie interview.

Huwelijk

In 1959 trouwt Wiske met haar man Leo Van Hoof (in 1990 overleden).

Kinderen

Peter Van Hoof (1963)

Luc Van Hoof (1964)

Winkels

Donderdag was de enige vrije dag. En dan werden er boodschappen gedaan: naar de markt (Villegasplein), naar de Driekoningenstraat en de Statiestraat. "Er zijn veel winkels van toen verdwenen."

Vrije tijd

In vrije tijd: reizen met de caravan, met de kinderen, door heel Europa. Mijn man reed en ik volgde de weg.

Anekdote

Wiske: “Ik heb Dora Van der Groen nog ontmoet. Mijn man gaf les in Merksem waar de vader van Dora celloleraar was. Toen hij op pensioen werd gezet, was het afscheidsfeestje maar magertjes en omdat die man zo’n fantastische leraar was geweest hebben we het feestje nog eens overgedaan: met twee deksels, een tuba en een klarinet zijn we door zijn straat gegaan. “De smeerlappen...!” zei hij al lachend. Hij had dat niet verwacht en toen was zijn dochter Dora ook thuis en die kwam met van allerlei lekkers om te trakteren. Het was een aangename ontmoeting.”

De schoonheid van het leven staat gelijk aan het zingen in een koor.

Wiske Moerenhout werd als Louise Moerenhout geboren op 18 februari 1935 in Sint-Jans-Molenbeek. Haar vader - Jos Moerenhout - was door zijn job als officier bij het leger vaak buitenshuis. “Mijn vader, kon zelfs niet bij mijn geboorte zijn omdat hij toentertijd als onderofficier in Nice moest zijn bij de inhuldiging van een monument voor koning Albert. Hij heeft wel een kaartje gestuurd waarin hij de belofte deed om 15 jaar later met mij naar Nice terug te keren.”

Jos Moerenhout was muzikant en speelde klarinet in een muziekcorps bij het leger. Hij had aan het Koninklijk Muziek-Conservatorium te Brussel gestudeerd, waar hij in 5 jaar tijd alles leerde wat nodig was om dirigent te worden, zoals compositie, contrapunt, fuga, orkestratie en dirigentschap. Net voor de oorlog uitbrak, werd hij benoemd tot kapelmeester van de Muziekkapel van de 1e Jagers te Voet in Mons.

“Mijn vader is altijd een energieke, veelzijdige en druk bezette man geweest. Hij leidde zowel een blaasorkest als een strijkorkest, hij componeerde muziek in allerlei genres en hij had een koor (voor meer details: https://nl.wikipedia.org/wiki/Jos_Moerenhout). Via de muziek leerde hij ook mijn moeder kennen die als sopraan meezong in zijn koor. Zij zong tevens solopartijen in een van de eerste jazzorkesten die mijn vader in Brussel had opgericht onder de naam Jo Hark. Na de oorlog heeft zijn broer dit orkest overgenomen, dat nog lang heeft voortbestaan.”

Toen de oorlog uitbrak werd Jos Moerenhout door de Duitsers krijgsgevangen genomen. Omdat hij in Mons gelegerd was, stond hij op de Franse taalrol en moest hij in Duitsland blijven. In tegenstelling tot de militairen die op de Vlaamse taalrol stonden en die naar huis mochten. Eerst zat hij in de buurt van Keulen en daarna ergens in de buurt van Berlijn. Hij was officier en samen met de andere mensen die gevangen waren, heeft hij zowel muziek cursussen gevolgd als gegeven. Hij componeerde een Eucharistieviering voor een mannenkoor en voerde het uit met Belgische gevangenen. Hij stelde ook een orkest samen waarvoor hij onder begeleiding van een Duitse officier instrumenten mocht kopen in Berlijn.

“Tijdens de gehele oorlog was mijn vader niet hier. Ik woonde in die tijd met mijn moeder boven mijn grootouders (van vaderskant), die een drogisterij op de Gentse Steenweg in Brussel hadden. Zij verkochten er verf, parfum, zeep, petroleum, ammoniak, chloor en andere spullen. Mijn moeder werkte in die tijd als secretaresse en kon daarmee goed haar brood verdienen. Ze was niet vaak thuis, waardoor ik veel alleen was. Ik ben in Sint-Agatha-Berchem naar de lagere school gegaan en kreeg onderwijs in het Nederlands. Mijn moeder had mij aanvankelijk in een Franstalige klas gezet, maar de Duitsers hebben mij bij de kraag gepakt en in een Vlaamse klas gezet. Mijn moedertaal is Nederlands, maar omdat ik vaak in de winkel van mijn grootouders hielp, sprak ik perfect Frans.”

“Na de oorlog moest mijn vader tot 1951 in bezet Duitsland blijven. Hij was dirigent van de Muziekkapel van de 6e Brigade in de buurt van Keulen (Bensberg) en van de Muziekkapel van de 7e Brigade te Aken en Unna. Mijn moeder is bij hem in Duitsland gaan wonen en in diezelfde tijd is ook mijn zus geboren. Ik bleef hier bij mijn grootouders te Brussel. Mijn puberjaren heb ik grotendeels zonder mijn ouders doorgemaakt. De middelbare school heb ik nog gedeeltelijk in Molenbeek gedaan en de laatste twee jaren van mijn humaniora heb ik hier in Antwerpen aan het Lyceum gevolgd. Mijn ouders huurden, toen ze uit Duitsland terugkwamen, een appartement in de Thibautstraat in Deurne-Zuid.”

Jos Moerenhout werd in 1953 dirigent van de Koninklijke Harmonie Apollon in Berchem. “Er speelden veel beroepsmuzikanten mee en anderen, die het fijn vonden om onder dirigentschap van mijn vader te spelen. Alles wat er op muzikaal vlak uit die tijd is overgebleven, ligt opgeslagen op de zolder bij de heemkundige kring. In de Lange Leemstraat heeft mijn vader nog achter het Militair Hospitaal een repetitielokaal gehad.”

Ondanks het feit dat muziek Wiske met de paplepel werd ingegoten was het in het begin niet vanzelfsprekend dat ze zelf in de muziekwereld terecht zou komen. “Het ging allemaal vrij moeizaam, omdat piano mij niet zo goed afging. Ik heb eerst de muziekschool gevolgd in Sint-Agatha-Berchem en daarna in Berchem waar ik ongeveer twee jaar les kreeg van Ivo Mortelmans. Uiteindelijk ben ik toch naar het Koninklijk Conservatorium van Antwerpen gegaan ook al was ik liever geschiedenis in Gent gaan studeren, maar ik mocht niet van mijn vader. Wij waren als gezin zolang van elkaar gescheiden geweest dat hij vond dat ik in Antwerpen moest blijven.”

Desalniettemin werden de jaren op het Conservatorium de gelukkigste jaren van haar leven. “Niet per se omwille van de muzikale vorming, maar vooral om het vak muziekgeschiedenis dat werd gegeven door J. L. Broeckx en de grootste revelatie was die ik leerde binnen de afdeling muziekpedagogie. We kregen daar vakken waar ik toen nog niets van kende. Die ervaring heeft iets wezenlijks teweeggebracht. Niet alleen bij mij, maar bij de hele groep studenten met wie ik studeerde. Daar is een hele hechte onderlinge vriendschap uit ontstaan die nog steeds voortduurt. In 1954 is er bovendien het koor Audite nova onder leiding van professor Marcel Andries uit voortgekomen. Het was ook mede door Marcel Andries dat er vanuit de afdeling pedagogie een nieuwe manier van muziekbeoefening voor kinderen werd ontwikkeld. Deze nieuwe richting liet in Vlaanderen een belangrijke stempel achter binnen de muziekpedagogie. Een opmerkelijk onderdeel is bijvoorbeeld dat je niet alleen moet zingen met je ogen maar ook met je oren. Zingen in een koor is een deel van een puzzel. En jouw deeltje van de puzzel mag niet uitstralen boven de ander. Wanneer ik in 1966 zelf de gelegenheid kreeg om een koor op te richten, paste ik als dirigent bij de kinderen diezelfde pedagogische principes toe als waarin ik was opgeleid.”

In 1959 trouwt Wiske met haar man Leo Van Hoof. “Mijn man zat ook in de muziekwereld en was orgelist. Voordat hij zijn militaire dienst moest doen had hij zijn basis geleerd aan het Lemmensinstituut. Daarna volgden we samen dezelfde opleiding aan het Conservatorium en maakten we deel uit van dezelfde vriendenkring waardoor we elkaar al goed kenden. Toch was ik stomverbaasd toen hij mij ineens een huwelijksaanzoek deed en vroeg “Wil je voor mij alle dagen soep maken?” en “Wil jij onze kinderen christelijk opvoeden.” Ik heb toen al lachend geantwoord: “Ja, maar dan moet ik het wel leren.” Ik ben getrouwd in de Sint-Fransiscuskerk op de Bredabaan in Merksem. Dat was niet volgens de regel, maar er werd een uitzondering gemaakt omdat de vader van mijn man daar orgelist was. Normaal gezien had ik in de kerk in de Sevillastraat te Deurne moeten trouwen. Mijn zus is daar wel gehuwd. Nadat we getrouwd zijn, hebben we in de Frans Beckerstraat (nr. 96) een braakliggend stuk grond tussen twee huizen gekocht om op te gaan bouwen. In 1963 is mijn eerste zoon Peter geboren en in 1964 mijn tweede zoon Luc.”

Vanaf het moment dat Wiske in Berchem kwam wonen, is ze altijd als lerares actief met muziek bezig geweest en heeft zij als dirigente een belangrijke bijdrage geleverd aan het koorleven in Berchem. De palmares van Wiske mag er dan ook zijn. Vanaf 1954 tot 1990 gaf Wiske muziekles in de Heilige Familieschool (Jan Moorkensstraat). Zij werkte eerst op de lagere school en later kwam er bij toeval een plek vrij op de humaniora. In 1966 stichtte ze het FA-MI-LA koor. Van 1969 tot 1990 leidde ze het Parochiekoor van de Verrezen Heer en vanaf 1959 (tot 1990) gaf ze muziekgeschiedenis op de Muziekschool in Boom. Daarna leidde ze ook nog een vrouwenkoor Ancilla te Duffel (1991-2001) en van 2000 tot 2012 het Parochiekoor Onze-Lieve-vrouwe-Middelares. Daarnaast heeft ze ook zelf - tot op de dag van vandaag - als mezzosopraan meegezongen in verschillende koren.

“Het FA-MI-LA koor is vijftig jaar geleden door een samenloop van omstandigheden ontstaan. Het Familiakoor uit Edegem had aan de Parochie van Middelares beloofd een concert te geven, maar kon op het laatste moment niet komen wegens ziekte van dirigente Hilde Poppe. De

eerwaarde moeder van de Heilige Familieschool, waar ik toentertijd les gaf, heeft mij toen gevraagd of ik niets iets wilde doen. Maar ik had maar een week de tijd. Ik heb dan met onze leerlingen gedaan wat ik kon. Nadien hebben de leerlingen zelf aan mij gevraagd of ze dat niet nog vaker mochten doen en van het één kwam het ander. Het FA-MI-LA koor dat daaruit in 1966 is ontstaan, heb ik tot 1990 mogen leiden. Er waren drie groepen: er was eerst het kinderkoor, dat naarmate de kinderen ouder werden en naar de middelbare school gingen, verder uitgroeide tot een meisjeskoor. Vervolgens wilden de broertjes e.d. er ook bij en ontstond er in 1978 onder dezelfde naam een gemengd jeugdkoor. In 1984 heeft mijn zoon Peter, die inmiddels de prijs van koordirigent aan het Lemmensinstituut had behaald, dat gemengde koor overgenomen. In 1998 kreeg het koor zijn huidige naam Couleur Vocale. De andere twee koren heb ik zelf nog tot 1990 geleid.”

“Op aanraden van mijn vader hebben we met het kinderkoor in 1970 deelgenomen aan een tweejaarlijkse Europese koorwedstrijd te Neerpelt, waar we zeer hoog scoorden (cum laude). Daarna namen we elk jaar deel aan een wedstrijd zoals in Lommel, Tongerlo, Brussel (Nausikaä-schoolkoor), Val-Meer en vele andere. Wij haalden altijd mooie resultaten. In Neerpelt hebben we buitenlandse koren leren kennen die ons in hun land uitnodigden voor optredens. We zongen in Duitsland, Nederlands, Slowakije, Hongarije, Engeland en Spanje. Wij hebben op onze beurt die koren weer hier in Berchem ontvangen. Na elke goede uitslag werd er door Radio III (Klara) een opname gemaakt in Brussel. Er zijn ook twee lp's en een single verschenen met zowel verschillende bewerkingen van volksliederen (o.a. Gaston Nuyts), als met muziek uit de Renaissance en van hedendaagse Vlamingen. We gingen ook tijdens het krokusverlof op koorkamp in Herentals en later in Tielen bij de Hoge Rielen.”

Naar aanleiding van het 50-jarig bestaan zal Couleur Vocale op 20 mei 2017 nog een tweede jubileumconcert geven tijdens de feestelijke reünie in de school Heilige Familie te Berchem.

“Omdat ik een deel Vlaamse toondichters op mijn repertoire had staan heb ik ooit de eer gehad om met het kinderkoor op te treden op de 11e juli viering. Daarnaast brachten we eveneens volksliedjes. Ik heb ook (koor)werk van de internationaal bekende componist en – dirigent Vic Nees ten gehore gebracht. Hij was een goede vriend en is helaas in 2013 overleden. Ik reikte ook wel populaire muziek aan en heb wat liedjes van de Beatles bewerkt. Maar mijn zoon die mij later opvolgde, bespeelt een uitgebreider repertoire aan genres. De concerten gingen vaak door in CC Berchem, maar we hebben ook wel in de Put vlak bij Berchem Station opgetreden.”

De parochie de Verrezen Heer is ontstaan in de Turnzaal van de Heilige Familieschool waar godsdienstleraar en priester Piet van Geel en Wiske les gaven. “Daar is uiteindelijk het Parochiekoor uit gegroeid en ook daaraan heb ik een fantastische vriendenkring overgehouden. We gaven destijds op vrijdag tot 16.00 uur les en nadien was er nog twee uur koorrepetitie. Als die repetitie gedaan was, werden er, samen met de meisjes, stoelen neergezet voor de kerkdiensten van zondag. De kerkdiensten gingen dus in de turnzaal door totdat de De Verrezen Heerkerk was gebouwd op het Rooi.”

“In 2012 moest ik helaas, wegens gezondheidsredenen, stoppen als dirigent bij het Parochiekoor Onze-Lieve-Vrouwe-Middelares, maar ik zing er nu nog wel bij. Dat gevoel van samenzijn en samen zingen dat is onbeschrijfelijk en van levensbelang. Soms val ik nog weleens in als dirigente en dan voel ik mij zo fier als een gieter; dat ik het nog kan. Want het geeft toch veel stress als ik moet dirigeren. Als er iemand een foutje maakt, voel ik mij altijd verantwoordelijk.”

Wiske had een druk bezet leven, dat altijd in het teken van muziek stond. Ook haar man zat niet stil. “Door de week gaf hij muziekgeschiedenis en muzikles op de (muziek)scholen te Berchem (Stanislas College), Mortsel, Merksem, Hoboken, Geel en op het Conservatorium in Mechelen. In het weekend spurte hij van de ene naar de andere kerk om als orgelist kerkmissen te begeleiden. Hij werkte zo goed als alle dagen en de enige dag dat we vrij waren, was donderdag. Alhoewel hij ook die dag beschikbaar hield om af en toe bij te springen in de zaak van zijn ouders, die begrafenisondernemers waren. Alle andere dagen zaten vol, met zowel werk als ook met het wegbrengen en halen van de kinderen naar de muzikles e.d.”

Het is geen wonder dat de zonen van Wiske en Leo uiteindelijk door dezelfde microbe gebeten

zijn als hun ouders. “Zowel Peter als Luc zijn muzikaal begaafd. Peter speelt blokfluit en dwarsfluit. En Luc speelt viola del gamba. Zij hebben allebei aan het Lemmensinstituut gestudeerd.”

Na het overlijden van haar man (in 1990) is Wiske in 1992 verhuisd naar De Roest d'Alkemadelaan, waar ze nog steeds woont.

Colofon
.....

Projectcoördinatie: Johan Buytaert
Vooronderzoek: Ingrid Leonard
Interviews: Ingrid Leonard, Johanna Reiziger, Jan Vos
Vormgeving: Ann Debeuf

Met dank aan Edwin De Cleyn, Steven Van Goethem, Ellen Huet, Guido Troybleyn,
Mia Verbanck, Heemkring Berchem vzw, voor hun sturing en advies.